

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MATEJ RUPNIK

ODNOS MED NATOM IN EVROPSKO UNIJO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MATEJ RUPNIK

MENTOR: RED. PROF. DR. ANTON BEBLER

ODNOS MED NATOM IN EVROPSKO UNIJO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2006

ZAHVALA

Za strokovno pomoč pri pisanju diplomskega dela se zahvaljujem mentorju, red. prof. dr. Antonu Beblerju.

Hvala staršem za potrpljenje in finančno pomoč pri dokončanju študija.

Na koncu pa še iskrena zahvala Tini za vso pomoč in spodbudo pri pisanju diplomskega dela.

ODNOS MED NATOM IN EVROPSKO UNIJO

Diplomsko delo je analiza vlog Nata in Evropske unije v evropski varnostni arhitekturi, njenega razvoja v različnih obdobjih po drugi svetovni vojni, vzpostavljanja odnosa med organizacijama in sodelovanja pri kriznem upravljanju na Zahodnem Balkanu. Po koncu hladne vojne se delovanje obeh organizacij na varnostnem področju vedno bolj prepleta, zato je podrobno opisan razvoj njunega medsebojnega odnosa in težave pri vzpostavitvi sodelovanja med organizacijama na različnih ravneh. Sodelovanje je rezultat dolgotrajnega usklajevanja interesov članic obeh organizacij. Vzpostavitev sodelovanja je tesno povezana z razvojem zmogljivosti obeh organizacij za zagotavljanje evropske in globalne varnosti. Nato in EU načeloma razvijata komplementarne zmogljivosti, ki jima ob sodelovanju omogočajo ustrezno delovanje na celotnem spektru kriznega upravljanja. Z dogovorom sta organizaciji uredili vprašanje uporabe Natovih sredstev in zmogljivosti za operacije kriznega upravljanja EU, kar je EU omogočilo prevzemanje večje vloge pri kriznem upravljanju in stabilizaciji Zahodnega Balkana. V prihodnje čaka obe organizaciji nadgraditev sodelovanja in dokončno oblikovanje strateškega partnerstva med organizacijama.

Ključne besede: Nato, Evropska unija, evropska varnost, krizno upravljanje.

THE RELATIONSHIP BETWEEN NATO AND THE EUROPEAN UNION

The graduation thesis analyses roles of NATO and the European Union in the European security architecture, the development of both organizations in different periods after the Second World War, the evolution of the relationship between them and their cooperation in the Western Balkans. After the end of the Cold War activities of both organizations in the field of security are more and more intertwined, therefore the development of the relationship between organizations and problems in building their cooperation on different levels are described in details. The cooperation is a result of a long-standing reconciliation of interests of members of both organisations. The establishment of the cooperation is closely connected with the development of capabilities, which both organizations need for maintaining European and global security. The problem of use of NATO assets and capabilities for crisis management operations of the EU was solved by mutual arrangement, which enabled the EU to take over more responsibilities for crisis management and stabilization of the Western Balkans. Organisations must further develop their cooperation in order to build a strategic partnership between them.

Keywords: NATO, European Union, European security, crisis management.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	8
1. UVOD	10
2. METODOLOŠKI OKVIR.....	11
2.1 Predmet in cilj proučevanja	11
2.2 Hipoteze	12
2.3 Struktura analize.....	12
2.4 Metodologija proučevanja	12
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	13
3. NATO IN EU V EVROPSKI VARNOSTNI ARHITEKTURI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI	16
3.1 Obdobje hladne vojne	16
3.1.1 Ustanovitev evro-atlantskih mednarodnih organizacij (1945 - 50).....	16
3.1.2 Integracija Zvezne republike Nemčije v evro-atlantske povezave in bipolarna razdelitev Evrope (1950 -1960)	19
3.1.3 Obdobje popuščanja napetosti med velesilama (1960 -1980).....	21
3.1.4 Poslabšanje odnosov med velesilama, proces razoroževanja in konec hladne vojne (1980 -1991).....	23
3.2 Obdobje po koncu hladne vojne (1991- 2006)	24
3.2.1 Reforme in nova strateška usmeritev ter širitev Nata	25
3.2.2 Ustanovitev EU in razvoj evropske varnostne in obrambne politike (EVOP).....	28
3.3 Vloga ZEU v evropski varnostni arhitekturi.....	32
3.3.1 Organizacija bruseljskega sporazuma in evropska obrambna skupnost.....	32
3.3.2 Sprememba Bruseljskega sporazuma in ustanovitev ZEU.....	33
3.3.3 Reaktivacija ZEU in evropska varnostna in obrambna identiteta	34
3.3.4 ZEU po sprejetju Maastrichtske pogodbe	36

4. ODNOS MED NATOM IN EU	38
4.1 Razvoj odnosa med Natom in EU	38
4.1.1 ZEU kot vez med Natom in EU	38
4.1.2 Postopna integracija ZEU v EU in začetek neposrednih odnosov med EU in Natom	40
4.1.3 Vzpostavitev neposrednega sodelovanja med EU in Natom	42
4.1.4 Poglobitev sodelovanja med Natom in EU	46
4.2 Načela sodelovanja	47
4.2.1 Deklaracija EU in Nata o EVOP	49
4.3 Normativni okvir sodelovanja	51
4.4 Institucionalno sodelovanje	52
4.5 Vojaško sodelovanje	53
5. PRIMERJAVA ZMOGLJIVOSTI NATA IN EU ZA KRIZNO UPRAVLJANJE	55
5.1 Obrambni izdatki.....	55
5.2 Vojaške zmogljivosti	58
5.2.1 Evropske sile za hitro posredovanje (ERRF)	58
5.2.2 Odzivne sile Nata (NRF)	61
5.2.3 Razlike v zmogljivostih med državami EU in ZDA	62
5.3 Zmogljivosti za civilno krizno upravljanje	64
5.3.1 Policijske enote	64
5.3.2 Pravosodni organi	65
5.3.3 Upravni organi	65
5.3.4 Civilna zaščita	65
6. NATO IN EU V OPERACIJAH KRIZNEGA UPRAVLJANJA V NEKDANJI JUGOSLAVIJI	66
6.1 Bosna in Hercegovina.....	66
6.1.1 Intervencija mednarodne skupnosti v BiH.....	66
6.1.2 Vzpostavitev sodelovanja med ZEU in Natom ter EU in ZEU pri reševanju krize v BiH .	67
6.1.3 Ustavitev spopadov in »evropeizacija« kriznega upravljanja v BiH	68

6.2 Makedonija	69
6.2.1 Preventivna namestitvev mednarodnih sil	69
6.2.2 Medetnični konflikt v Makedoniji in posredovanje Nata	69
6.2.3 Prenos kriznega upravljanja v Makedoniji na EU.....	70
6.3 Kosovo.....	71
6.3.1 Operacija Zavezniška sila	71
6.3.2 Sile za Kosovo (KFOR).....	72
7. SKLEP	74
8. SEZNAM VIROV.....	79
PRILOGE.....	87

SEZNAM KRATIC

ACO	Allied Command Operations - Zavezniško poveljstvo za operacije
ACT	Allied Command Transformation - Zavezniško poveljstvo za preoblikovanje
ASEAN	Association of South-East Asian Nations – Združenje jugovzhodnih azijskih držav
AU	Afriška unija
BDP	Bruto domači proizvod
BiH	Bosna in Hercegovina
CJTF	Combined Joint Task Forces – Skupne združene namenske sile
DCI	Defence Capabilities Initiative - Pobuda za obrambne zmogljivosti
DSACEUR	Deputy Supreme Allied Commander Europe - Namestnik vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi
EAPC	Evroatlantic Partnership Council – Evro-atlantski partnerski svet
ECAP	European Capabilities Action Plan – Akcijski načrt za evropske zmogljivosti
EGF	European Gendarmerie Force – Evropska žandarmerija
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EOS	Evropska obrambna skupnost
EPC	European political cooperation - Evropsko politično sodelovanje
ES	Evropske skupnosti
ESPJ	Evropska skupnost za premog in jeklo
ESS	European Security Strategy - Evropska varnostna strategija
EU	Evropska unija
EUBG	European Union Battlegroups - Bojne skupine Evropske unije
Euratom	Evropska skupnost za atomsko energijo
EVOI	Evropska varnostna in obrambna identiteta
EVOP	Evropska varnostna in obrambna politika
IFOR	Implementation Force – Sile za izvršitev (Daytonskega sporazuma)
KVSE	Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi

NAC	North Atlantic Council – Severnoatlantski svet
NACC	North Atlantic Cooperation Council - Severnoatlantski svet za sodelovanje
Nato	North Atlantic Treaty Organization – Organizacija severnoatlantskega sporazuma
NDR	Nemška demokratična republika
OBS	Organizacija bruseljskega sporazuma
OEEC	Organization for European Economic Cooperation - Organizacija za evropsko ekonomsko sodelovanje
OVSE	Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PEU	Pogodba o Evropski uniji
PVO	Politični in varnostni odbor
PzM	Partnerstvo za mir
SFOR	Stabilisation Force – Stabilizacijske sile
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe - Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi
SZ	Sovjetska zveza
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
UL OZN	Ustanovna listina Organizacije združenih narodov
VB	Velika Britanija
VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
ZEU	Zahodnoevropska unija, West European Union (WEU)
ZDA	Združene države Amerike
ZRN	Zvezna republika Nemčija
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

1. UVOD

Slovenija je uresničila svoj strateški cilj in postala članica dveh najpomembnejših evro-atlantskih organizacij, Organizacije severnoatlantskega sporazuma (Nato) in Evropske unije (EU). Že splošen zgodovinski vpogled v delovanje obeh organizacij potrjuje smiselnost članstva v obeh, saj je bil Nato vedno glavni nosilec evropske (vojaške) varnosti, EU in njene predhodnice pa temelj ekonomske in socialne varnosti. Ob poglobljenem pregledu aktualnega delovanja in smernic razvoja obeh organizacij pa se nam ponudi malo drugačna slika, ki kaže na vedno večje prepletanje delovanja obeh organizacij, zlasti na političnem in varnostnem področju.

Konec hladne vojne je za obe organizaciji pomenil nov začetek. Nato je z novim strateškim konceptom začel s preoblikovanjem iz obrambne zveze v regionalno varnostno organizacijo. Na drugi strani so članice EU sklenile, da bodo vzpostavile drug steber EU – skupno zunanjo in varnostno politiko (SZVP), ki naj bi ji počasi sledila tudi evropska varnostna in obrambna politika (EVOP). Zagotavljanje varnosti v Evropi je tako postalo cilj obeh organizacij, zato bosta morali ustrezno urediti medsebojno razmerje. V nasprotnem primeru bi namreč prišlo do tekmovanja, ki bi vodilo v nesmiselno trošenje virov držav članic EU in Nata.

Ureditev transparentnega odnosa med Natom in EU bi prinesla lažje načrtovanje zmogljivosti, ki jih države zagotavljajo organizacijama za uporabo v operacijah kriznega upravljanja. Slednje je postalo glavna razvojna usmeritev obeh organizacij na varnostnem področju, saj skušata varnost in stabilnost širiti izven ozemlja njunih članic, med drugim tudi na konfliktno območje Zahodnega Balkana.

2. METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Predmet in cilj proučevanja

Po koncu hladne vojne so se varnostne razmere v Evropi bistveno izboljšale. Nata je izgubil prvotni namen organizacije kolektivne obrambe za varovanje Zahoda pred nevarnostjo, ki so jo predstavljale vzhodnoevropske države, združene v Organizaciji varšavskega sporazuma. Z odpravo grožnje je bil vprašljiv tudi nadaljnji obstoj Nata, vendar so se države članice odločile, da ima še vedno pomembno vlogo pri zagotavljanju evropske varnosti, vendar ga bo potrebno prilagoditi novim političnim in varnostnim razmeram. Hkrati z reformiranjem Nata je pospešeno potekal tudi proces evropskega integriranja. Del tega procesa je bil tudi razvoj SZVP, s katero je EU napovedala, da bo igrala pomembnejšo politično in varnostno vlogo v mednarodni skupnosti. EU je SZVP kasneje nadgradila z EVOP, ki naj bi podkrepila politična in diplomatska prizadevanja s konkretnimi civilnimi in vojaškimi zmogljivostmi. Z razvojem EVOP je EU posegla na področje zagotavljanja varnosti v Evropi, torej na področje delovanja Nata. Pojavila se je nevarnost, da bi organizaciji z medsebojnim tekmovanjem povzročili neracionalno trošenje omejenih virov, ki jih večina držav članic obeh organizacij namenja za obrambo. S tem bi dejansko prišlo do zaustavitve, oziroma počasnejšega razvoja obeh organizacij in poslabšanja njune učinkovitosti pri zagotavljanju evropske in globalne varnosti.

Cilj diplomskega dela je predstaviti vlogi Nata in EU v evropski varnostni arhitekturi in odnos med organizacijama pri zagotavljanju evropske varnosti. Zavedam se kompleksnosti problematike odnosa med obema organizacijama, ki jo povzroča veliko število vpletenih subjektov (držav članic), njihovih interesov in odnosov med njimi, zato se bom poskušal omejiti na neposredne odnose med organizacijama.

2.2 Hipoteze

1. Nato in EU sta vzpostavila sodelovanje kot dva enakovredna partnerja.
2. EU razvija celoten spekter zmogljivosti za krizno upravljanje, vendar bo pri vodenju zahtevnejših vojaških operacij kriznega upravljanja še kar nekaj časa odvisna od sredstev in zmogljivosti Nata.
3. Vojne in krvavo nasilje v nekdanji Jugoslaviji so pomembno vplivali na oblikovanje varnostne sestavine EU in na njen odnos z Natom.

2.3 Struktura analize

Z uvodnim in metodološkim delom bom predstavil glavne značilnosti diplomskega dela. V prvem poglavju osrednjega besedila bom kronološko predstavil vlogo Nata in evropskih integracij (ZEU, Evropske skupnosti (ES), EU) po drugi svetovni vojni in njihov vpliv na evropsko varnost. V drugem poglavju bom poskušal analizirati razvoj odnosa med Natom in EU in ugotoviti dejansko sodelovanje na različnih ravneh. Tretji del osrednjega besedila bo zajemal primerjavo zmogljivosti obeh organizacij za izvajanje operacij kriznega upravljanja, zadnji del pa bo sestavljen iz treh študij primerov kriznega upravljanja v nekdanji Jugoslaviji, kjer bom preveril vpliv kriz na razvoj varnostne sestavine EU in njen razvoj sodelovanja z Natom. Diplomsko delo bom sklenil z verifikacijo hipotez in sklepnimi ugotovitvami.

2.4 Metodologija proučevanja

Proučevanje problematike odnosa med Natom in EU bo zahtevalo predvsem uporabo analize primarnih in sekundarnih virov. Za opredelitev vloge Nata in EU v evropski varnostni arhitekturi si bom pomagal z zgodovinsko analizo delovanja obeh organizacij. Z deskriptivno metodo bom opisal obseg in način sodelovanja med njima. S primerjalno analizo pa bom na podlagi že zbranih empiričnih podatkov primerjal sredstva in zmogljivosti obeh organizacij za delovanje v

operacijah kriznega upravljanja. S študijo primerov bom poskušal ugotoviti vpliv vojn v nekdanji Jugoslaviji na razvoj obeh organizacij in njunega medsebojnega odnosa. Na koncu bom s pomočjo sinteze ugotovitev preveril veljavnost hipotez.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Organizacija severnoatlantskega sporazuma

Organizacija severnoatlantskega sporazuma je mednarodna organizacija 26 držav, ki so se s podpisom Severnoatlantskega sporazuma zavezale, da si bodo s sodelovanjem na političnem in vojaškem področju zagotavljale svobodo in varnost. Sodelovanje temelji na varovanju demokratičnih načel, spoštovanju človekovih pravic in svoboščin, vladavini prava in mirnem reševanju sporov. Nato je bil sprva samo organizacija kolektivne obrambe, po koncu hladne vojne pa se je preoblikovala v regionalno varnostno organizacijo (Nato, 2004: 2).

Nato je medvladna organizacija suverenih držav. Vse odločitve se sprejemajo na podlagi konsenza med članicami. Najvišje telo političnega odločanja je Severnoatlantski svet (NAC), ki ga sestavljajo stalni predstavniki držav članic in se sestajajo vsaj enkrat tedensko. NAC se vsaj dvakrat letno sestaja na ministrski ravni, pri odločanju o pomembnejših vprašanjih tudi na ravni predsednikov držav oziroma vlad. Civilno strukturo sestavljajo številni odbori, ki obravnavajo določeno področje. Za pripravo in izvajanje sodelovanja med članicami in predstavljanje Nata v javnosti je zadolžen generalni sekretar Nata (Grizold, 1999: 69-70). Politični del je preko Vojaškega odbora povezan z vojaško strukturo, na vrhu katere sta Zavezniško poveljstvo za operacije (ACO) in Zavezniško poveljstvo za preoblikovanje (ACT) (Nato, 2004: 10).

2.5.2 Evropska unija

Evropska unija je zveza 25 držav, ki jo sestavljajo trije stebri: Evropske skupnosti, skupna zunanja in varnostna politika ter pravosodje in notranje zadeve. Prvi

steber deluje na nadnacionalni osnovi, saj so države del svoje suverenosti prenesle na institucije EU. Druga dva stebra pa delujeta na osnovi medvladnega sodelovanja, kjer je odločanje izključno v rokah držav članic (Hochleitner, 2000: 4).

Najvišji politični organ EU je Evropski svet, sestavljen iz predsednikov držav in vlad članic EU, ki sprejema glavne politične smernice delovanja EU. Zakonodajno vlogo si delita Svet EU in Evropski parlament, in sicer glede na postopek, ki ga za posamezno področje določa Pogodba o EU. Izvršilno vlogo ima Evropska komisija, pravosodno pa Evropsko sodišče. Pomembnejše institucije so še: Evropsko računsko sodišče, Evropska centralna banka, Varuh človekovih pravic, Evropska investicijska banka, Odbor regij in Ekonomsko – socialni odbor.

2.5.3 Skupna zunanja in varnostna politika

Skupna zunanja in varnostna politika je bila vzpostavljena in opredeljena v V. poglavju Pogodbe o Evropski uniji (PEU). Cilji SZVP so opredeljeni v 11. členu PEU:

- zaščititi skupne vrednote, temeljne interese in neodvisnost Unije;
- na vse načine krepiti varnost Unije in njenih držav članic;
- ohranjati mir in krepiti mednarodno varnost v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov in Helsinške sklepne listine ter cilji Pariške listine;
- spodbujati mednarodno sodelovanje;
- razvijati in utrjevati demokracijo in načelo pravne države ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Odločanje o SZVP se odvija na medvladni ravni, in sicer v okviru Sveta EU. Odločitve se sprejemajo s soglasjem, razen pri postopkovnih odločitvah, kjer se lahko uporabi kvalificirana večina.

2.5.4 Evropska varnostna in obrambna politika

Evropska varnostna in obrambna politika zajema postopno oblikovanje skupne obrambne politike, ki bi lahko pripeljala do oblikovanja sistema skupne obrambe. Cilj EVOP je vzpostavitev civilnih in vojaških zmogljivosti za sodelovanje v operacijah kriznega upravljanja in preprečevanja konfliktov na mednarodni ravni (Hochleitner, 2000: 14).

2.5.5 Evropska varnostna in obrambna identiteta

Evropska varnostna in obrambna identiteta je Natov koncept povečanja evropskega deleža pri zagotavljanju varnosti v Evropi. S povečevanjem evropskih zmogljivosti naj bi se krepil tudi Nato, prišlo pa naj bi tudi do večje uravnoveženosti v transatlantskih odnosih (Nato, 2001: 97)

2.5.6 Krizno upravljanje

Krizno upravljanje zajema identifikacijo krize, načrtovanje kriznih ukrepov, obvladovanje krize in odpravo posledic. Prezelj (2004: 26) krizno upravljanje opredeli kot »bolj ali manj organizirane dejavnosti, ki so usmerjene v reševanje ali obvladovanje kakršnekoli krize«. EU loči med vojaškim (delovanje oboroženih sil držav članic EU) in civilnim kriznim upravljanjem (delovanje policijskih sil, pravosodnih in upravnih organov in civilne zaščite) (Grizold, 2005: 153).

3. NATO IN EU V EVROPSKI VARNOSTNI ARHITEKTURI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

3.1 Obdobje hladne vojne

3.1.1 Ustanovitev evro-atlantskih mednarodnih organizacij (1945 - 50)

Razsežnosti in posledice druge svetovne vojne so med državami zmagovalkami sprožile razmišljanja o ustanovitvi mednarodne organizacije za zagotavljanje kolektivne varnosti. Že med vojno sta se predsednika Združenih držav Amerike (ZDA) in Velike Britanije (VB) (Roosevelt in Churchill) v Atlantski listini iz leta 1941 zavzela za idejo o neuporabi sile v mednarodnih odnosih. Namera o ustanovitvi takšne organizacije je bila jasno potrjena na konferenci v Teheranu (1943), kjer se je že omenjenima predsednikoma pridružil tudi sovjetski voditelj Stalin. 26.6.1945 je 50¹ držav podpisalo Ustanovno listino Organizacije združenih narodov² (UL OZN) in oblikovalo mednarodno organizacijo za zagotavljanje miru in varnosti. (Grizold, 1999: 36-38).

Evropske države so bile zaradi posledic vojne šibke. OZN, po slabih izkušnjah z Društvom narodov, ni bil zadosten porok za mir. Grožnja ponovnega nemškega vzpona je bila velika, zato sta se Francija in VB odločili za sodelovanje in 4.3.1947 v Dunkerqueu podpisali pogodbo o vojaški zvezi, s katero sta se dogovorili za koordinirano delovanje v primeru ogrožanja s strani Nemčije (Grizold, 1999: 86). Kmalu se je izkazalo, da Nemčija še zdaleč ni največji vir ogrožanja zahodnoevropskih demokracij. Že takoj po nemški kapitulaciji je Churchill v pismu predsedniku ZDA Harryju Trumanu izrazil dvom o smiselnosti hitre demobilizacije in umika ameriških enot iz Evrope, saj še niso bila jasna razmerja s Sovjetsko zvezo (SZ), ki je v Evropi imela močno vojaško silo (Trapans, 2003: 6-7). ZDA sicer niso soglašale z nekaterimi sovjetskimi

¹ Ustanovnih članic je 51, saj Poljske ni bilo na konferenci, ampak je listino podpisala kasneje.

² Veljavna od 24.10.1945.

interpretacijami povojne ureditve razmer, vendar so potrebovale zaveznika v vojni proti Japonski in niso želele posredovati ob sovjetskem širjenju v Vzhodni Evropi (Aybet, 1997: 50). Po koncu vojne pa se je politika ZDA do SZ spremenila, kar je Truman nakazal v govoru ob dnevu mornarice 27.10.1945, kjer je napovedal podporo svobodni trgovini, svobodi govora in veroizpovedi ter načelu samoodločbe narodov. Zavrnil je podporo režimom, ki so posledica vsiljevanja tuje volje ter podprl delovanje OZN. Stalin se je odzval z razglasom, v katerem je potrdil marksistično – leninistično razdelitev sveta na kapitalistični in komunistični tabor (Knutsen, 2001: 212-213). Kmalu zatem je ameriški svetovalec za odnose s SZ George Kennan v analizi delovanja SZ opredelil politiko zadrževanja³, ki bi preprečila širjenje SZ v Evropi (Aybet, 1997: 51). Razkol med zavezniki je v znanem govoru v Fultonu slikovito opisal Churchill, ki ga poimenoval »železna zavesa« (Knutsen, 2001: 213), dokončno pa se je pokazal na pariški mirovni konferenci.

Leto 1947 je bilo pomembno za izgradnjo evropske varnostne arhitekture. Zahteve SZ Turčiji po ozemljih v Anatoliji in oporišču v Dardanelah ter komunistična vstaja v Grčiji sta nakazala širitev sovjetskega vpliva proti Sredozemlju. Šibka in oslABLJENA VB ni bila več sposobna nuditi pomoči prizadetima državama, zato so vlogo zaščitnice prevzele ZDA (Trapans, 2003: 7). Truman je ponudil državama gospodarsko pomoč in napovedal pomoč vsem »svobodnim« narodom, ki bi prišli pod tuj pritisk ali bi bili ogroženi s strani oboroženih manjšin⁴. S tem je napovedal politiko globalne konfrontacije s SZ (Benko, 1987: 155). Z namenom oživitve svetovnega gospodarstva so ZDA vsem državam, tudi SZ, ponudile pomoč pri povojni obnovi oziroma tako imenovani Marshallov načrt. Pomoč je bila pogojena s skupnimi projekti gospodarskega sodelovanja med evropskimi državami. SZ in države pod njenim vplivom so zaradi nesprejemljivih pogojev načrt zavrnil. Države Zahodne Evrope so pomoč

³ Sprva je bilo zadrževanje omenjeno v telegramu Ministrstvu za zunanje zadeve ZDA, šele leta 1947 je Kennan strategijo javno predstavil v članku v Foreign Affairs.

⁴ Predstavljena politična izhodišča so ostala znana kot Trumanova doktrina.

sprejele in vzpostavile Program za obnovo Evrope, ki je nakazal začetke povezovanja evropskih držav na gospodarskem področju (Trapans, 2003: 7-8). Razdelitev pomoči in nadzor nad razdelitvijo sta zahtevala organizacijski okvir in zahodne države so ustanovile Organizacijo za evropsko ekonomsko sodelovanje (OEEC)⁵, ki je povezala ZDA in Kanado z zahodnoevropskimi državami. Medtem ko se je Zahodna Evropa povezovala, se je sočasno vedno bolj oddaljevala od vzhodnoevropskih držav, kjer je svoj vpliv širila SZ.

Prelomni trenutki pri združevanju Zahodne Evrope so se zgodili leta 1948. Februarja 1948 so češkoslovaški komunisti s pomočjo SZ izvedli državni udar in prevzeli oblast. Sovjetski vpliv se je razširil po vsej Srednji Evropi. Načrti zahodnih sil o združevanju zasedenih con Nemčije in ustanovitvi nemške federacije so postajali vse realnejši. Usoda prihodnjega razvoja Nemčije⁶ je poglobila razlike med obema blokoma v Evropi. Možnost oboroženega konflikta s SZ je zahodnoevropske politike prepričala, da je nujno vzpostaviti mehanizme medsebojnega obrambnega sodelovanja. 17.3.1948 je v Bruslju prišlo do podpisa Pogodbe o ekonomskem, socialnem in kulturnem sodelovanju ter kolektivni samoobrambi, znane kot Bruseljski sporazum, med VB, Francijo, Belgijo, Nizozemsko in Luksemburgom. Grizold (1999: 86) podpis pogodbe poimenuje kot »eden prvih korakov pri graditvi združene Evrope«. Septembra je bila ustanovljena Organizacija bruseljskega sporazuma (OBS). Prevrat v Češkoslovaški, pripravljenost podpisnic Bruseljskega sporazuma za medsebojno politično in vojaško sodelovanje in grožnja SZ z blokado Berlina⁷ so vplivali tudi na spremembe v politiki ZDA do stalnih mirnodobnih zavezništev. Ameriški kongres je sprejel Vandenbergovo resolucijo, ki je odprla pot ZDA k sklepanju regionalnih zavezništev. Sodelovanje pri zračnem oskrbovanju zahodnega Berlina je še pospešilo pogajanja o obrambnem sodelovanju na območju severnega Atlantika. Rezultat pogajanj je bila sklenitev Severnoatlantskega

⁵ Organization for European Economic Cooperation

⁶ SZ se je zavzemala za slabitev Nemčije in njenega gospodarstva.

⁷ SZ je 24. 6. 1948 zaveznikom preprečila kopenski dostop do zahodnega Berlina.

sporazuma⁸, ki so ga 4.4.1949 v Washingtonu podpisali Luksemburg, Kanada, VB, Francija, Nizozemska, Belgija, Italija, Islandija, Danska, Norveška, Portugalska in ZDA.

3.1.2 Integracija Zvezne republike Nemčije v evro-atlantske povezave in bipolarna razdelitev Evrope (1950 -1960)

Nato, kot sistem kolektivne obrambe je na začetku temeljil na vojaški moči ZDA, predvsem na moči njihovega jedrskega orožja. Konec avgusta 1949 je SZ opravila prvi jedrski preizkus in bilo je le vprašanje časa, kdaj bo njeno jedrsko orožje pripravljeno za operativno rabo. Medtem je izbruhnila korejska vojna⁹ in politika zadrževanja je postala ameriška globalna usmeritev, saj so ZDA želele zaustaviti širjenje socialističnega vpliva po vsem svetu. Zaradi vpletenosti ameriških sil v Koreji se je v Evropi pojavila potreba po oblikovanju močnih konvencionalnih sil. Leta 1951 so ustanovili Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi (SHAPE), s sedežem v Rocquencourtu, ki mu je bilo podrejeno 15 divizij kopenske vojske z nekaj letali. Na zasedanju Natovih članic februarja 1952 v Lizboni so sprejeli načrt o ustanovitvi sil s 50 divizijami in 4000 letali. Države Nata so kmalu zagotovile 25 divizij, vendar jim končnega cilja zaradi omejenih virov ni uspelo doseči (Trapans, 2003: 12-14).

Pomanjkanje virov za graditev evropskih konvencionalnih sil je privedlo do spremembe v politiki zahodnih sil do Nemčije. Maja 1949 so v zahodnem delu ustanovili Zvezno republiko Nemčijo¹⁰ (ZRN) (Benko, 1987: 159). Ozemlje ZRN je bilo najbolj izpostavljeno morebitnemu napadu z vzhoda, ki bi ga zavezniške sile težko obranile, zato je bilo za ZDA ponovno oboroževanje ZRN »s političnega vidika smiselno, z vojaškega praktično in z gospodarskega

⁸ Severnoatlantski sporazum je začel veljati 24. 8. 1949.

⁹ Vojna med Severno in Južno Korejo z (prikrito ali neposredno) vpletenostjo ZDA in SZ ter njunih zaveznic.

¹⁰ Na vzhodu je bila ustanovljena Nemška demokratična republika (NDR).

upravičeno« (Trapans, 2003: 15). Ponovno nemško oboroževanje in vključitev v Nato sta naletela na odpor pri evropskih zaveznicah. Francija je predlagala ustanovitev Evropske obrambne skupnosti (EOS), nadnacionalne organizacije kolektivne obrambe, in oblikovanje večnacionalnih sil, kar bi omogočalo nadzor nad nemškimi vojaškimi zmogljivostmi. VB je zavrnila neposredno sodelovanje v EOS, Belgija, Nizozemska, Italija in Luksemburg so predlog sprejeli, ZDA pa podprle. Avgusta 1954 se je zataknilo pri ratifikaciji v francoskem parlamentu in zamisel o EOS je ostala le na papirju (Aybet, 1997: 69-83). Medtem ko je Nato okrepil svoje južno krilo z vstopom Grčije in Turčije v zavezništvo leta 1952, je usoda integracije ZRN v evro-atlantske povezave ostala nejasna. Mesec kasneje je VB na konferenci v Londonu ponudila rešitev, da bi s spremembo Bruseljskega sporazuma in ustanovitvijo Zahodnoevropske unije (ZEU) omogočili ZRN povezavo z zahodnoevropskimi zaveznicami. Maja 1955 je bila ZRN sprejeta tudi v Nato, ki je prevzel osrednjo vlogo zagotavljanja zahodnoevropske varnosti.

SZ je poskušala na vse načine preprečiti vključitev ZRN v zahodnoevropske varnostne organizacije. Reakcija na vključitev ZRN v Nato je bilo ustanovitev Varšavskega pakta maja 1955, ki je pod vodstvom SZ združeval Albanijo¹¹, Bolgarijo, Romunijo, NDR, Češkoslovaško, Madžarsko in Poljsko. Tako sta se oblikovala dva nasprotna bloka, ki sta določala zgodovino Evrope skoraj štiri desetletja.

Varnost zahodnoevropskih držav je bila povsem odvisna od Nata, saj državam ni uspelo vzpostaviti evropske varnostne organizacije. Bolj uspešne so bile na gospodarskem področju, saj so ZRN, Francija, Italija in države Beneluksa s Pariško pogodbo leta 1951 ustanovile Evropsko skupnost za premog in jeklo (ESPJ)¹², vendar je bil »temeljni razlog za ustanovitev /.../ varnostno – politični in

¹¹ Albanija je leta 1968 izstopila.

¹² Robert Schuman je 9.5.1950, na podlagi ideje Jeana Moneta iz leta 1944, predlagal ustanovitev nadnacionalne organizacije, ki bi urejevala proizvodnjo jekla in premoga. Predlog je znan kot Schumanova deklaracija in pomeni začetek EU. 9. maj pa se praznuje kot Dan Evrope.

ne gospodarski« (Bebler, 2000: 8). Sodelovanje pri proizvodnji strateških surovin naj bi povzročilo večjo soodvisnost med državami in preprečila vojne med njimi (Cohen in Mihalka, 2001: 49). Uspešno sodelovanje med članicami je 25.3.1957 privedlo do podpisa Rimske pogodbe, s katero sta bili ustanovljeni Evropska gospodarska skupnost (EGS) in Evropska skupnost za atomsko energijo (Euratom). Kljub uspešnemu sodelovanju pa članicam ni uspelo doseči dogovora o politični ali varnostni skupnosti (Splet 1).

3.1.3 Obdobje popuščanja napetosti med velesilama (1960 -1980)

Oboroževalna tekma med ZDA in SZ se je nadaljevala. ZDA so okrepile svojo jedrsko oborožitev v skladu s strategijo množičnega povračila v primeru ogrožanja njene varnosti. Leta 1962 je prišlo do kubanske raketne krize¹³, ki bi ob morebitnem izbruhu oboroženih spopadov zanetila spopad tudi v Evropi. ZDA so z grožnjo z uporabo jedrskega orožja odvrnile SZ od namestitve raket na Kubi. Posledica je bila naglo sovjetsko oboroževanje s strateškim jedrskim orožjem in do začetka sedemdesetih let se je vzpostavilo jedrsko ravnotežje. Obe strani sta se zavedali, da bi morebitni jedrski spopad povzročil medsebojno uničenje in katastrofalne posledice za cel svet. Grožnja globalnega uničenja je sprožila izogibanje večjim konfliktom. Korak naprej je bila določitev temeljnih pravil geostrateškega ravnanja, ki jih vsebujejo: Sporazum o delni prepovedi jedrskih poskusov (1963), Sporazum o neširjenju (1968) in Sporazum o omejitvi strateškega orožja I (1972) (Knutsen, 2001: 232-233), Sporazum o protibalističnih izstrelkih (1972), Sporazum o omejitvi strateškega orožja II (1979) (Splet 2).

Koncept obsežnih povračilnih ukrepov je bila temeljna strategija Nata že v petdesetih letih 20. stoletja. Vendar so bile Natove konvencionalne sile prešibke, da bi se ustrezno odzvale na napad večjih razsežnosti, zato so ZDA v ZRN namestile jedrsko orožje, ki je bilo namenjeno odvratanju napada Varšavskega

¹³ Američani so odkrili, da SZ na Kubi postavlja izstrelišča raket z jedrskimi konicami.

pakta na zahodne sile. Na srečanju Nata maja 1962 je ameriški obrambni minister McNamara predložil novo strategijo prožnega odziva. Strategija je omejila rabo jedrskega orožja, saj bi se to uporabilo le v primeru jedrskega napada. Na drugi strani je to pomenilo povečanje konvencionalnih sil, ki so mu evropske sile nasprotovale, saj bi se s tem povečali njihovi obrambni stroški. ZDA so pričakovale, da bodo evropske države prevzele svoj del bremena za obrambo Zahoda. Najostreje je novi strategiji nasprotovala Francija, ki je že imela svoje lastno jedrsko orožje¹⁴ in bi ji ZDA lahko onemogočile njegovo uporabo. Zaradi nestrinjanja s predlagano strategijo je Francija marca 1966 prenehala sodelovati v vojaškem delu Nata in sodelovala le političnem delu (Aybet, 1997: 109-110). Vse Natove enote so se morale umakniti iz Francije, zato je Nato svoj sedež preselil v Bruselj, SHAPE pa premestil v Casteau v južni Belgiji (Trapans, 2003: 32). Kljub temu je bila strategija prožnega odgovora od leta 1967 glavna usmeritev Nata.

Francija, pod vodstvom de Gaullea, je v zgodnjih šestdesetih letih poskušala oslabiti vpliv ZDA v Evropi in si pridobiti vodilno vlogo pri evropskem združevanju. Del te politike je bilo tudi nasprotovanje vstopu VB v Evropske skupnosti (ES)¹⁵, ki je nato skupaj z Dansko in Irsko leta 1973 le vstopila v ES. Pomembno vlogo je pri tem odigrala tudi ZEU, ki je postala prostor za komunikacijo med VB in članicami ES. Oktobra 1970 je bil sprejet predlog Evropskega političnega sodelovanja (EPC), ki je povečal možnost oblikovanja skupnih vidikov evropskih držav o zunanjepolitičnih problemih. EPC ni imel formalizirane strukture in ni bil vključen v ES, ampak je bil bolj proces oblikovanja skupnih stališč o svetovnih problemih, toda le iz finančnih in političnih ne pa tudi iz varnostnih in obrambnih vidikov (Aybet, 1997: 126-127). Oblikovanje evropske varnostne skupnosti še vedno ni bilo mogoče, saj je bilo preveč odvisno od volje obeh velesil ali kot trdi Benko (1987: 185): »/S/istema evropske varnosti ni mogoče konstituirati mimo

¹⁴ Prvi jedrski poskus je Francija izvedla 1960. VB je to storila 1952.

¹⁵ S Pogodbo o ustavitvi enotnega Sveta in enotne Komisije Evropskih skupnosti se je za ESPJ, EGS in Euratom začelo uporabljati skupno poimenovanje - Evropske skupnosti.

ZDA in Sovjetske zveze – sil velikank s svetovnimi cilji in svetovnimi interesi – ali celo proti njima.«

Velik napredek pri obravnavi varnostnih vprašanj v Evropi je pomenil podpis Helsinške sklepne listine leta 1975¹⁶, ki je pomenila začetek dialoga med Vzhodom in Zahodom. Rezultat dialoga je bila Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE), ki naj bi preprečevala konflikte med obema poloma na območju Evrope in omogočila vzpostavitev sodelovanja od Vancouvra do Vladivostoka. Vzpostavljen je bil helsinški proces, ki je oblikoval dialog na treh ravneh:

1. varnostno-politični ravni;
2. ekonomski, kulturni, ekološki ravni;
3. ravni človekovih pravic (Grizold 1999: 106-107).

3.1.4 Poslabšanje odnosov med velesilama, proces razoroževanja in konec hladne vojne (1980 -1991)

Stabilnosti iz sedemdesetih let je bilo kmalu konec. SZ in ZDA so svoje enote v Evropi oboroževale z raketami srednjega dosega, kar je povzročilo evropsko raketno krizo. Sledila so neuspešna pogajanja o popolni odpravi raket srednjega dosega. Zasuk v pogajanjih se je zgodil na srečanju med Reaganom in Gorbačovom v Reykjaviku oktobra 1986, kjer sta se dogovorila o umiku raket srednjega dosega iz Evrope. Pogodba je bila dokončno podpisana 8.12.1987 v Washingtonu. Prav pod vodstvom Gorbačova je SZ začela z reformami, ki so skupaj z demokratičnimi gibanji v Vzhodni Evropi pomembno prispevale k razpadu vzhodnega bloka¹⁷ in koncu hladne vojne.

Zahodnoevropske države so bile več ali manj izključene iz pogajanj o razorožitvi, saj je bila Reaganova zunanja politika usmerjena v bilateralne odnose s SZ in je

¹⁶ Po vrsti pogajanj in sprejetih kompromisov je listino podpisalo 35 držav.

¹⁷ Varšavski sporazum je uradno prenehal veljati 1.4.1991.

zanemarila posvetovanja z evropskimi zavezniki. Evropske države je skrbelo, da bi z umikom ameriških raket izgubile ameriško jedrsko garancijo. Treba je bilo doseči dogovor o evropski varnosti. Pogovori so se začeli na pobudo Francije v okviru ZEU. Rezultat srečanja Sveta ministrov ZEU oktobra 1984 v Rimu je bila Rimska deklaracija, ki je imela dvojni cilj: opredeliti evropsko obrambno identiteto in uskladiti obrambne politike držav članic (Grizold 1999: 89). Kljub temu, da je bil Nato še vedno osrednja varnostna organizacija zahodnoevropskih držav, je ponovna vzpostavitev delovanja ZEU prinesla določen napredek pri sodelovanju evropskih držav na varnostnem področju. Potrebe po varnostni dimenziji evropske integracije in oblikovanje načel zahodnoevropske varnosti so bile jasno izražene v Platformi o evropskih varnostnih interesih, ki so jo na srečanju 27.19.1987 v Haagu podpisali zunanji in obrambni ministri držav članic ZEU. Večja integracija evropskih držav bo prispevala tudi h krepitvi Nata (Grizold, 1999: 90-92).

3.2 Obdobje po koncu hladne vojne (1991- 2006)

Konec hladne vojne in bipolarne razdelitve Evrope je prinesel veliko sprememb v zelo kratkem času. Posledica zamenjave komunističnih režimov v Vzhodni Evropi in razpada velikih večnacionalnih držav (SZ, Češkoslovaške in Jugoslavije) je bil nastanek vrste manjših (nacionalnih) držav, vendar vse niso znale vzpostaviti novih medsebojnih razmerij po mirni poti in postale žarišče regionalnih konfliktov. Medtem ko je na Vzhodu potekal proces dezintegracije, se je na Zahodu zgodilo ravno obratno. ZRN in NDR sta se združili v enotno Nemčijo, ki je postala nosilec evropskega združevanja. Spremenjeno varnostno-politično okolje v Evropi je postavilo vprašanje smiselnosti obstoja organizacij, ki so skrbele za zagotavljanje evropske varnosti. V novih razmerah so morale najti nove naloge in jim prilagoditi svoje strukture in zmogljivosti.

3.2.1 Reforme in nova strateška usmeritev ter širitev Nata

Dvomotiv o prihodnosti obstoja Nata je bilo konec na vrhu Nata julija 1990 v Londonu, kjer so se članice strinjale, da njegov obstoj ni vprašljiv, vendar ga je potrebno prilagoditi novim razmeram. V Londonski deklaraciji so nakazale podporo spremembam v Evropi, ki vodijo k večji stabilnosti in varnosti in so v duhu demokracije, spoštovanja človekovih pravic in mirnega reševanja sporov. Junija 1991 so v Københavnu sprejele temeljne naloge zveze in napovedale sodelovanje z državami Srednje in Vzhodne Evrope. Obe deklaraciji sta vplivali na nastanek novega strateškega koncepta, ki ga je pripravljala skupina za strateške analize, v katero je bila vključena tudi Francija (Trapans, 2003: 47-49) in je bil sprejet v Rimu novembra 1991 skupaj z Rimsko deklaracijo, ki je poudarila zavezanost Nata:

- graditvi nove evropske varnostne arhitekture v sodelovanju z ostalimi evro-atlantskimi organizacijami (KVSE, ES, ZEU, Svet Evrope);
- krepitvi transatlantske povezave ob sočasnem nastanku in razvoju evropske varnostne identitete;
- podpori demokratičnim spremembam in uvajanju tržnega gospodarstva v Srednji in Vzhodni Evropi; tem državam so ponudile vso pomoč in jih povabile, da skupaj s članicami Nata sprejmejo izjavo o sodelovanju (Grizold 1999: 72-73).

V deklaraciji so poudarile vlogo KVSE¹⁸ pri zagotavljanju varnosti in stabilnosti ter se zavzele za njeno institucionalno reformo. Podprle so procese razoroževanja in nadzora nad širjenjem orožij za množično uničevanje pod okriljem OZN. Poleg deklaracije so sprejele tudi nov strateški koncept Nata, ki je vseboval politični in vojaški del, temeljil pa na predpostavkah, da je ogrožanje varnosti s strani Varšavskega pakta majhno, ampak nastajajo nove grožnje zaradi morebitnih

¹⁸ S Pariško listino za novo Evropo (november 1990) je KVSE dobila tri nove institucije za posvetovanje o varnostnih vprašanjih. Temu je sledila ustanovitev vrste mehanizmov za preprečevanje konfliktov. Leta 1994 se je KVSE preimenovala v Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE).

konfliktov med novonastalimi državami. Nato je moral še vedno upoštevati vojaški potencial SZ in ohraniti obrambne sposobnosti (Grizold, 1999: 72-73).

Opredelile so temeljne cilje zveze za prihodnost:

- ohranjanje miru v Evropi,
- vzpostavitev stalnega dialoga z državami Srednje in Vzhodne Evrope,
- krepitev dvostranskega in večstranskega sodelovanja med evropskimi državami
- obvladovanje kriz in preprečevanje konfliktov (Grizold, 1999: 77).

Vojaški del koncepta je zajemal predvsem zmanjšanje in prestrukturiranje sil. Sile Nata naj bi postale manjše, bolj gibljive in prilagodljive vrsti in obsegu konflikta. Namen Natovih sil ni bil več samo obramba pred grožnjo obsežnega napada na članice zveze, ampak je bil usmerjen tudi v sposobnost učinkovitega izvajanja operacij kriznega upravljanja.

Rezultat prilagajanja novim razmeram je bil koncept skupnih združenih namenskih sil (CJTF¹⁹), ki so ga sprejeli v Bruslju 1994. CJTF »so večnacionalne, namensko razmestljive sile z več zvrstmi«, ki so namenjene za vojaške operacije, humanitarne naloge in operacije ohranjanja miru in niso primarno namenjene obrambi zavezniškega ozemlja (Trapans, 2003: 58). Razvoj CJTF naj bi omogočil tudi uporabo teh sil za potrebe operacij pod vodstvom ZEU.

Načrti za prestrukturiranje Nata so segli v leto 1997, ko je prišlo do pobude, da je potrebno oceniti ustreznost strateškega koncepta in ga prilagoditi novim izzivom. Na washingtonskem vrhu leta 1999 so članice sprejele nov strateški koncept z naslednjimi cilji:

- ohranitev transatlantske povezave,
- vzdrževanje učinkovitih vojaških zmogljivosti,
- razvoj evropske varnostne in obrambne identitete (EVOI) v okviru zavezništva,

¹⁹ Combined Joint Task Forces – Skupne združene namenske sile.

- preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje,
- partnerstvo, sodelovanje in dialog,
- širitev zavezništva,
- nadzor nad oborožitvijo, razoroževanje in neširjenje orožja.

Vojaške zmogljivosti naj bi zagotovile: učinkovito delovanje proti nasprotniku, mobilnost in hitro razmestitev, vzdržljivost (sil in tehnike), dobro logistiko in interoperabilnost enot (Nato, 2001: 46-47). ZDA so predlagale Pobudo za obrambne zmogljivosti (DCI), ki naj bi izboljšala sposobnost in učinkovitost Natovih sil.

Nov prelomni trenutek v Natovi zgodovini je bil teroristični napad 11.9.2001 v New Yorku. Prvič v zgodovini so se zaveznice sklicevale na 5. člen Severnoatlantskega sporazuma. Teroristični napadi so pospešili prestrukturiranje zveze in izgradnjo sil, ki bodo lahko odgovorile na nove oblike ogrožanja. Na praškem vrhu leta 2002 so sprejele tri vrste ukrepov: nova (praška) pobuda za izboljšanje zmogljivosti, ustanovitev Natovih odzivnih sil in racionalizacija strukture poveljevanja (Nato, 2004: 9). Hitro spreminjajoče se varnostne razmere silijo Nato k vedno večji prilagodljivosti strukture in zmogljivosti organizacije, kar so članice potrdile julija 2004 na vrhu v Istanbulu. Preoblikovanju vojaških struktur Nata bodo morale slediti tudi oborožene sile držav članic in s skupnim načrtovanjem povečati zmogljivosti in učinkovitost sil, ki bodo sodelovale v operacijah Nata (Afganistan, Kosovo, Irak). Potrebna bo tudi politična transformacija Nata, ki bo opredelila vlogo in cilje organizacije v prihodnosti (Grizold, 2005: 86-90).

Sočasno z reformo je Nato gradil mehanizme za sodelovanje in pomoč državam v tranziciji. Na vrhu Nata v Bruslju (21.12.1991) je bil ustanovljen Severnoatlantski svet za sodelovanje²⁰ (NACC), ki so ga ustanovile države članice skupaj z devetimi članicami bivšega Varšavskega pakta. Vzpostavile so:

²⁰ V NACC je bilo v času do 30.5.1997, ko je prenehal obstajati, vključenih 39 držav.

politično posvetovanje, gospodarsko sodelovanje, izmenjavo informacij. NACC je imel veliko vlogo pri preoblikovanju varnostnih struktur držav Srednje in Vzhodne Evrope, toda kmalu ni mogel več zadovoljiti interesov držav, katerih cilj je bila vključitev v Nato, zato ga leta 1997 zamenjal Evro-atlantski partnerski svet (EAPC) (Grizold, 1999: 77-81).

Na vrhu Nata januarja 1994 v Bruslju so članice sprejele program Partnerstvo za mir²¹ (PzM), ki je dal možnost zainteresiranim državam (članice NACC in OVSE), da s pomočjo članic zveze preoblikujejo svoje obrambne strukture in zagotovijo preglednost nacionalnih obrambnih proračunov in obrambnega načrtovanja ter civilni nadzor nad oboroženimi silami in so pripravljene sodelovati v mirovni operacijah (Trapans, 2003: 72-73). Decembra je Nato naročil raziskavo o vidikih širitve zveze, prvi val širitve se je začel po vrhu v Madridu leta 1997, ko so bile povabljene Češka, Madžarska in Poljska, ki so postale članice 12.3.1999. Nato se je za drugi val širitve odločil na srečanju v Pragi leta 2002 s povabilom Bolgariji, Estoniji, Latviji, Litvi, Romuniji, Slovaški in Sloveniji, ki so formalno postale članice 29.3.2004. Danes Nato sestavlja 26 držav članic, na vstop v organizacijo pa čaka vrsto kandidatk, ki še niso izpolnile zahtevanih pogojev.

3.2.2 Ustanovitev EU in razvoj evropske varnostne in obrambne politike (EVOP)

Članice ES (Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Nemčija, Italija, Francija, Danska, Irska, VB, Grčija, Španija in Portugalska) so 7.2.1992 v Maastrichtu podpisale PEU in s tem postavile temelje politične unije. S pogodbo so vzpostavile tri temeljne stebre EU:

1. ekonomske skupnosti;
2. skupna evropska zunanja in varnostna politika (SZVP);
3. pravosodje in notranje zadeve.

Prvi steber temelji na nadnacionalni osnovi, drugi in tretji pa na medvladni (Krunić, 2000: 356). V členu B PEU so članice EU izrazile namen, da bodo

²¹ V PzM je trenutno vključenih 20 držav (<http://www.Nato.int/pfp/sig-date.htm>, 18.7.2005).

vzpostavile SZVP z namenom okrepiti evropsko identiteto v mednarodni skupnosti. Nadaljnji razvoj SZVP bi lahko pripeljal tudi do oblikovanja skupne obrambe. Izvajanje SVZP naj bi potekalo s pomočjo ZEU. V ta namen je bila v PEU vključena Izjava članic ZEU, kjer je opredeljen razvoj ZEU kot obrambne komponente EU, odnos z EU in Natom ter operativna vloga ZEU. Članice ZEU so povabile ostale članice EU, da se pridružijo ZEU ali sodelujejo kot opazovalke, članice Nata pa lahko sodelujejo kot pridružene članice (Pogodba o Evropski uniji).

Konflikti v bivši Jugoslaviji so kmalu pokazali na neučinkovitost diplomatskega posredovanja EU, ki ni bilo podprto z vojaškimi zmogljivostmi, zato je bilo nujno poleg SZVP razviti tudi vojaško dimenzijo EU (Hochleitner, 2000: 8-9). Z Amsterdamsko pogodbo leta 1997 so se članice EU odločile za reformo drugega stebra, s sodelovanjem na varnostnem in obrambnem področju naj bi razvile EVOP. Obsegala naj bi izvajanje (petersbergških nalog): humanitarnih in reševalnih operacij, nalog za ohranjanje miru in bojnih operacij kriznega upravljanja, vključno z ukrepi za vzpostavljanje miru. V ta namen je bilo treba okrepiti odnose z ZEU in upoštevati možnost njene integracije v EU.

Velik korak naprej pri oblikovanju EVOP je pomenilo bilateralno srečanje VB in Francije v St.-Malou 3-4.12.1998. Državi sta sprejeli Skupno deklaracijo o evropski obrambi, v kateri sta poudarili nujnost oblikovanja zmogljivosti EU za avtonomno akcijo, podkrepljeno z verodostojno vojaško silo, ki bi se lahko uporabila v primeru mednarodne krize. VB, ki je vedno bila bolj naklonjena transatlantski povezavi, je prvič odločno podprla oblikovanje EVOP in ni več nasprotovala integraciji ZEU v EU (Haine, 2004: 134)

Junija leta 1999 na srečanju v Kölnu so se članice EU nedvoumno zavezale, da bodo vzpostavile EVOP. Sprejele so usmeritev iz britansko-francoske deklaracije in določile, da bodo izboljšale svoje zmogljivosti na področju strateškega transporta, obveščevalne dejavnosti, poveljevanja in nadzora ter okrepile

industrijske in tehnološke obrambne temelje. Postavile so politične temelje za proces odločanja v primerih kriznega upravljanja, nadzor in strateško usmerjanje vojaških operacij (van Ham, 2000: 9-10). Oblikovane so bile smernice, s katerimi naj bi EU izboljšala svoj položaj v mednarodni skupnosti (Lachowski, 2002: 153). Zaveze iz Kölna je EU nadgradila 10-11.12.1999 na zasedanju Evropskega sveta v Helsinkih. Sprejeli so konkretne cilje za ustanovitev evropskih sil za hitro posredovanje (ERRF), ki naj bi bile po letu 2003 pripravljene za opravljanje petersbergških nalog (van Ham, 2000: 10), vendar končni cilj še vedno ni dosežen (Grizold, 2005: 64). Na evropskem vrhu junija 2000 v portugalskem mestu Santa Maria da Feira so države potrdile odločitev, da je potrebno razviti tudi zmogljivosti za civilno krizno upravljanje (policijske enote, pravosodni in upravni organi, civilna zaščita). Na naslednjem vrhu v Nici je Evropski svet kot del strukture EU formalno potrdil tri organe: Politični in varnostni odbor (PVO), Vojaški odbor in Vojaški štab. Omenjeni organi naj bi nudili podporo Svetu EU pri odločitvah, ki se nanašajo na EVOP (Rutten, 2001: 134 in 171). Na srečanju v Göteborgu junija 2001 je EU predstavila program za preprečevanje konfliktov, ki naj bi omogočil širok izbor ukrepov za preprečevanje konfliktov s sodelovanjem Sveta EU in Evropske komisije (Rutten, 2002: 31).

Po terorističnem napadu 11. septembra 2001 v ZDA je tudi boj proti terorizmu postal del varnostne politike EU. Deset dni po napadu je sprejela Akcijski načrt za boj proti terorizmu, ki zajema cilje in ukrepe za preprečevanje terorističnih napadov in njihovih posledic. Odločenost za sodelovanje pri protiterorističnem boju so članice EU še jasneje izrazile po napadu v Madridu 11. marca 2004, ko je Evropski svet sprejel deklaracijo o boju proti terorizmu. Protiteroristični ukrepi EU med drugim vključujejo tudi solidarnostno klavzulo, ki zagotavlja pomoč EU in njenih članic prizadeti članici. Pomembnejši del deklaracije je sklep, da je treba vzpostaviti sistem za skupno analizo podatkov, ki bi omogočal večje sodelovanje pri zbiranju in ovrednotenju obveščevalnih informacij (Grizold, 2005: 66).

Na vrhu v Bruslju 12.12.2003 je EU sprejela Evropsko varnostno strategijo (ESS), ki opredeljuje glavne grožnje varnosti EU (terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, regionalni konflikti, nefunkcionalne države, organizirani kriminal) in nakazuje cilje EVOP v prihodnje:

- ukrepi za zmanjševanje ogroženosti pred sodobnimi grožnjami;
- stabilizacija konfliktnih območij v okolici EU;
- krepitev multilateralizma v mednarodni ureditvi.

Za izpolnitev ciljev bo potrebno povečati aktivnosti na področju EVOP in v mednarodni skupnosti. EU in njene članice bodo morale izboljšati zmogljivosti (vojaške, civilne, diplomatske) in okrepiti medsebojno sodelovanje ter sodelovanje z ostalimi državami in organizacijami (Missiroli, 2003: 327-333).

V zadnjih letih je EU okrepila svojo prisotnost v mednarodni skupnosti. Na področju kriznega upravljanja prevzema vedno več odgovornosti, saj s civilnimi in vojaškimi operacijami pomaga določenim državam oziroma pokrajinam pri normalizaciji kriznih razmer in izvajanju demokratičnih reform. EU vodi vojaški operaciji v BiH in v Kongu, več policijskih operacij in svetovanj (BiH, Kongo, Palestina), pomaga pri mejnih in carinskih vprašanjih (Palestina, Ukrajina in Moldavija), vzpostavitvi pravosodnega sistema v Iraku, z opazovalci je prisotna v Acehu in nudi logistično podporo Afriški uniji (AU) pri krizi v Darfurju. Pri izvajanju operacij kriznega upravljanja sodeluje tudi z ostalimi mednarodnimi organizacijami (Nato, OVSE, OZN, AU, ASEAN).

Nadaljnji razvoj EVOP je odvisen predvsem od vprašanja poglobljanja sodelovanja članic EU na varnostnem in obrambnem področju ter razvoja zmogljivosti za krizno upravljanje. Določila Pogodbe o Ustavi za Evropo omogočajo zainteresiranim članicam tako imenovano strukturno sodelovanje, s katerim bi pospešili hitrejše integriranje na varnostnem in obrambnem področju. Usoda pogodbe še vedno ni jasna in tako je zastalo tudi že omenjeno združevanje. Kljub zapletom je zanimiv podatek Eurobarometra (2006: 102-106) za jesen 2005, kjer kar 77% anketirancev iz držav EU podpira EVOP. 48%

anketirancev podpira tudi osrednjo vlogo EU pri odločanju o vprašanih evropske varnosti, 23% to vlogo pripisuje državam, 18% pa Natu. Podatki kažejo, da je evropsko javno mnenje naklonjeno povečanju vloge EU na varnostnem in obrambnem področju, kar predstavlja legitimno podlago za nadaljnji razvoj EVOP.

3.3 Vloga ZEU v evropski varnostni arhitekturi

3.3.1 Organizacija bruseljskega sporazuma in evropska obrambna skupnost

Evropa je bila po koncu druge svetovne vojne gospodarsko, politično, vojaško oslabela. Strah pred ponovnim nemškim oboroževanjem in veliko vojaško silo SZ je zahodnoevropske države prisililo k sodelovanju za zagotovitev lastne varnosti. 17.3.1948 je bila s strani VB, Francije in držav Beneluksa podpisan Bruseljski sporazum, ki je zajemal ekonomsko, socialno in kulturno sodelovanje, predvsem pa zavezanost h kolektivni obrambi v primeru ogrožanja varnosti katerekoli države članice. V septembru je bila vzpostavljena Organizacija bruseljskega sporazuma (WEU, 1995: 5). Ustanovitev OBS je imela dvojen pomen, na eni strani vzpostaviti medsebojno sodelovanje med evropskimi državami²² in s tem preprečiti ponovno nacionalizacijo varnostnih vprašanj, na drugi strani pa vplivati na ameriški kongres, da bi ZDA spremenile politiko nesodelovanja v mirnodobnih zaveznih, saj so evropske države želele ameriško pomoč pri obrambi Zahodne Evrope (van Eekelen, 1998: 2-3). S podpisom Severnoatlantskega sporazuma se je to tudi uresničilo.

S spremembami na političnem in strateškem področju (prvi jedrski preizkus v SZ, vojna v Koreji, bipolarna razdelitev) so se povečale zahteve po konvencionalnih silah, ki pa jih zahodnoevropske države niso bile sposobne zagotoviti, zato se je pojavilo vprašanje ponovnega oboroževanja ZRN. Zaradi strahu pred

²² Z Bruseljskim sporazumom so bili postavljeni tudi temelji za ustanovitev Sveta Evrope (Aybet, 1997: 63)

militarizacijo ZRN je bilo potrebno zagotoviti formalni okvir nadzora nad razvojem nemških oboroženih sil. Vsebina Bruseljskega sporazuma ni omogočala vključitve ZRN v OBS, njena vključitev v Nato pa ni bila sprejemljiva za Francijo, zato je bilo treba poiskati drugačno rešitev.

Prvi korak k integraciji ZRN je bila ustanovitev ESPJ, ki naj bi povezala ključne industrijske panoge pomembne za vojaško industrijo. Tako so skozi ekonomsko povezovanje želeli preprečiti ponovno oboroževalno tekmo med evropskimi državami. Drugi korak je bil oblikovanje politične in obrambne skupnosti zahodnoevropskih držav. Francozi so predlagali ustanovitev Evropske obrambne skupnosti, ki bi bila povezana z ESPJ in bi bila del evropskega združevanja. V okviru EOS bi se vzpostavile institucije, ki bi omogočile združevanje zahodnoevropskih oboroženih sil v evropsko vojsko pod nadnacionalno oblastjo. Vzpostavitev EOS ni uspela, ker ni prišlo do ratifikacije pogodbe o EOS v francoskem parlamentu in ker v EOS ni želela sodelovati VB, ki je zavračala sodelovanje v nadnacionalnih organizacijah (Bebler, 2000: 8-9). S porazom ideje o EOS proces evropskega varnostnega združevanja ni bil več del širšega evropskega združevanja (Aybet, 1997: 69). Čas za izgradnjo obrambne dimenzije evropskega integriranja brez politične unije še ni bil primeren (van Eekelen, 1998: 8).

3.3.2 Sprememba Bruseljskega sporazuma in ustanovitev ZEU

Problem nadzora nad nemškim oboroževanjem so rešili s spremembami Bruseljskega sporazuma v Parizu oktobra 1954 in ustanovitvijo ZEU. Na predlog VB so spremenili člen sporazuma, ki je bil namenjen preprečevanju ponovne nemške agresije in ga zamenjali z besedilom, ki je poudarjal širjenje enotnosti in spodbujal k evropskemu združevanju. S tem je bila omogočena vključitev Nemčije in Italije v ZEU. Del sprememb je bila ustanovitev Skupščine in formalna podlaga za ustanavljanje novih organov ZEU, kot sta bila Agencija za nadzor nad oboroževanjem in Odbor za oboroževanje, ki naj bi pripomogla k nadzoru nad oboroževanjem in sodelovanju vojaške industrije. Bruseljskemu sporazumu so

dodali člen, da je treba vzpostaviti sodelovanje z Natom, s ciljem preprečiti podvajanje med ZEU in Natom (van Eekelen, 1998: 8-9). Praktično je bila funkcija kolektivne obrambe prenesena na Nato in ZEU ni razvijala lastnih vojaških struktur (Hochleitner, 2000: 25).

ZEU je postala »rezervna organizacija«, saj je svojo vlogo odigrala le, če krize ni bilo mogoče rešiti v okviru ostalih organizacij (Nato, ESPJ, EGS, Euratom, Svet Evrope). Nato je prevzel skrb za kolektivno obrambo, ES za gospodarsko sodelovanje, Svet Evrope socialno področje ter človekove pravice (van Eekelen, 1998: 10), z vzpostavitvijo EPC je zamrla tudi politična aktivnost Sveta ZEU (WEU, 1995: 7). ZEU je odigrala pomembno vlogo pri:

- integraciji ZRN v Nato;
- vzpostavitvi zaupanja med zahodnoevropskimi državami, saj je prevzela odgovornost za nadzor nad oboroževanjem;
- ureditvi statusa pokrajine Saar;
- posvetovanjih ustanovnih članic ES z VB (WEU, 1995: 6).

3.3.3 Reaktivacija ZEU in evropska varnostna in obrambna identiteta

Osemdeseta leta 20. stoletja je zaznamovalo sprva zaostrovanje med obema velesilama, kasneje pa dogovarjanje o razoroževanju. Zahodnoevropske države niso imele vpliva na procese v mednarodnem okolju, zato so se pojavile ideje (Genscher – Colombova pobuda), da bi se v okviru EPC usklajevale tudi na varnostnem in obrambnem področju, vendar do konsenza ni prišlo. Nato je ostal glavni forum za varnostna vprašanja, evropske države pa razpete med ameriško vojaško garancijo na eni strani in preveliko odvisnostjo od zunanje politike ZDA na drugi (Aybet, 1997: 131-139).

Varnostna in obrambna vprašanja Zahodne Evrope so se zopet reševala v okviru ZEU. Na pobudo Francije in Belgije so se leta 1984 v Rimu sestali zunanji in obrambni ministri držav članic. Rezultat srečanja je bila Rimska deklaracija, katere cilj je bil dvojen, opredelitev evropske varnostne identitete in postopna

harmonizacija obrambnih politik držav članic (WEU, 1995: 7). Članice ZEU naj bi prevzele večji del bremena pri obrambi Evrope. ZDA so namreč očitale evropskim zaveznicam, ki so nasprotovale povečanju svojih konvencionalnih sil, da prevzemajo premalo odgovornosti za lastno obrambo.

Na ministrskem srečanju ZEU v Haagu oktobra 1987 so članice sprejele Platformo o evropskih varnostnih interesih, v kateri so opredelile načela evropske varnosti. Njeno zagotavljanje naj bi temeljilo na odvrčanju groženj s pomočjo jedrskega in konvencionalnega orožja. Države so poudarile velik pomen oboroženih sil ZDA za zagotavljanje evropske varnosti in ugotovile, da evropsko združevanje ne bo končano, dokler ne bo vsebovalo tudi obrambne komponente (van Eekelen, 1998: 11).

Iraško – iranska vojna ob koncu devetdesetih let 20. stoletja je povzročila težave zahodnim državam pri preskrbi z nafto, saj je bil zaradi morskih min oviran promet v Perzijskem zalivu. Za zagotovitev nemotene plovbe v mednarodnih vodah je bilo potrebno organizirati operacijo odstranjevanja morskih min. Operacijo so zahodnoevropske države izvedle v okviru ZEU, ki je omogočila sodelovanje na treh ravneh:

- posvetovanja političnih in vojaških predstavnikov zunanjih in obrambnih ministrstev članic ZEU;
- srečanja častnikov za zveze pomorskih štabov;
- neposredna komunikacija med operativnimi poveljniki (van Eekelen, 1998: 48 - 50).

Operacija odstranjevanje min je bil prvi primer koordinirane evropske operacije v okviru ZEU (WEU, 1995: 9). Poveljevanje je bilo še vedno v nacionalni pristojnosti, vendar je ZEU nudila učinkovit forum za medsebojno koordinacijo. Izkušnje iz te operacije so članice ZEU uporabile tudi v kasnejših operacijah v Zalivu.

3.3.4 ZEU po sprejetju Maastrichtske pogodbe

Vprašanja o obstoju in vlogi ZEU v novi evropski varnostni arhitekturi so bila temelj razprav držav članic v obdobju po koncu hladne vojne. Svet ministrov je s sprejetjem komunikeja junija 1991 v Viandenu nakazal smernice razvoja. ZEU naj bi bila sestavni del evropskega integracijskega procesa ter hkrati krepila evropsko obrambno identiteto v okviru Nata (Grizold, 1999: 91-92). Podpis Maastrichtske pogodbe leta 1992 je potrdil načrte evropskih držav, da ZEU postane del razvoja EU na obrambnem področju. PEU sta bili priloženi dve deklaraciji članic ZEU. Prva je opredelila dvojno vlogo ZEU v odnosih z EU in z Natom, druga pa odnose med ZEU in ostalimi evropskimi državami (WEU, 1995: 12-13).

Cilj razvoja ZEU ob koncu 20. stoletja je bil vzpostaviti temelje za evropsko združevanje na obrambnem področju in hkrati okrepiti severnoatlantsko partnerstvo. Pomemben mejnik v razvoju evropske varnostne in obrambne identitete je bilo ministrsko srečanje ZEU leta 1992 v Petersbergu, kjer so članice definirale (petersbergške) naloge vojaških enot v okviru ZEU:

- humanitarne in reševalne naloge,
- naloge ohranjanja miru,
- naloge bojnih sil pri kriznem upravljanju, vključno z vzpostavljanjem miru.

Evropske države so postavile jasne smernice razvoja operativnih zmogljivosti ZEU za opravljanje nalog, ki niso del kolektivne obrambe (De Spiegeleire, 1999: 60-61). V ta namen so članice zavezale, da bodo dale ZEU na razpolago določene konvencionalne sile - tako imenovane FAWEU²³ (sile odgovorne ZEU). Odločitev o uporabi teh sil je bila v pristojnosti Sveta ZEU, v podporo odločanju pa so ustanovili Načrtovalno celico (Grizold, 1999: 94). Naloge kolektivne obrambe so ostale v domeni Nata, kar so države potrdile na ministrskem srečanju držav Nata januarja 1994 v Bruslju. Bruseljsko srečanje je pomenilo

²³ Forces Answerable to WEU

prelomnico pri vzpostavljanju razmerja med ZEU in Natom, ki je svojo vsebino dobilo z dogovori s srečanja Nata v Berlinu leta 1996. »Berlinski dogovor« je omogočil ZEU uporabo Natovih zmogljivosti v operacijah, ko Nato kot celota ne bi sodeloval.

Odnos med ZEU in EU po Maastrichtu zaradi prezapletenih in neučinkovitih postopkov sodelovanja ni napredoval v zeleni smeri. Napredek je bil dosežen na medvladni konferenci leta 1996, kjer je devet članic sprva predlagalo integracijo ZEU v EU, vendar so dosegle le dogovor, da bo ZEU upoštevala smernice Evropskega sveta, zagotavljala vojaške zmogljivosti, ki bodo potrebne za izvajanje SZVP in predstavljala povezavo EU z Natom. Na kölnskem zasedanju Evropskega sveta junija 1999 pa je prišlo do sporazuma o vključitvi vseh funkcij ZEU, ki so povezane z nalogami kriznega upravljanja, v okvir EU do konca leta 2000 (Hochleitner, 2000: 28). Na ministrskem srečanju ZEU novembra 2000 v Marseilleu so se članice odločile, da ZEU ohrani le funkcije in strukture, ki so pomembne za izvrševanje V. in IX. člena spremenjene Bruseljske pogodbe²⁴ (Splet 3).

ZEU je imela pomembno posredniško vlogo pri vprašanjih razvoja evropske varnosti in obrambe, saj je s pomočjo diferenciranega članstva omogočala prostor za razpravo večini evropskih držav. Poleg polnopravnih članic je ZEU poznala tudi pridružene članice (članice Nata), opazovalke (nevtralne države članice EU) in pridružene partnerice (države kandidatke za vstop v EU in Nato) in tako predstavljala širši evropski varnostni forum.

²⁴ Člena vsebujeta solidarnostno klavzulo in institucionalni dialog med Svetom ZEU in Skupščino.

4. ODNOS MED NATOM IN EU

4.1 Razvoj odnosa med Natom in EU

4.1.1 ZEU kot vez med Natom in EU

Vprašanje odnosov med Natom, EU in ZEU je postalo aktualno s podpisom PEU leta 1992, ki je nakazala zametke razvoja sodelovanja med organizacijami. EU je v členu J.4.2 PEU zahtevala od ZEU, »ki je sestavni del razvoja Unije, da pripravi in izvaja odločitve in ukrepe Unije, ki se nanašajo na obrambo«. V členih J.4.4 in J.4.5 PEU je EU priznala državam, ki so tudi članice Nata, obveznosti iz Severnoatlantskega sporazuma in zagotovila, da ne bo ovirala njihovega delovanja v Natu in ZEU. PEU sta priloženi dve izjavi o ZEU. V prvi članice ZEU soglašajo, da je potrebno postopno razviti skupno evropsko obrambno politiko, ki mora biti združljiva z obrambno politiko Nata. Z njo bi Evropa prevzela večjo odgovornost za lastno obrambo in okrepila evropski steber Nata. ZEU naj bi se razvijala kot obrambna komponenta EU, zato je treba vzpostaviti tesnejše sodelovanje z EU. Skladno s tem bo ZEU:

- z EU uskladila datume in kraje sestankov ter način dela;
- vzpostavila tesno sodelovanje med Svetom ZEU in generalnim sekretariatom ZEU na eni strani ter Svetom EU in generalnim sekretariatom Sveta EU na drugi;
- preverila uskladitev zaporedja ter trajanja enega in drugega predsedstva;
- uredila ustrezne mehanizme za redno obveščanje Komisije ES in pridobitev njenega mnenja o dejavnostih ZEU skladno z vlogo Komisije v SZVP, kot je opredeljena v PEU;
- spodbujala tesnejše sodelovanje med parlamentarno skupščino ZEU in Evropskim parlamentom (Pogodba o Evropski uniji).

Razvoj ZEU naj bi potekal tudi v smeri krepitve EVOI v okviru Nata. Članice ZEU naj bi se med seboj usklajevale o vprašanih Atlantskega zavezništva, vendar je osrednji forum za posvetovanja o teh vprašanih ostal Nato. Sedež ZEU so iz Londona preselili v Bruselj. V drugi izjavi pa so članice ZEU pozvale ostale

članice EU k pristopu ZEU (Pogodba o Evropski uniji). Za Rotfelda (2000: 187) je ZEU postala »svojevrsten most med državami Nata in EU«.

S petersbergškimi nalogami je ZEU nakazala, da je cilj evropskih držav razvoj sodelovanja na področju kriznega upravljanja in ne na področju kolektivne obrambe, ki naj ostane v Natovi pristojnosti. Nato je 11.1.1994 v Bruslju sprejel odločitev, da je zavezništvo pripravljeno ponuditi svoje zmogljivosti za operacije pod vodstvom ZEU. Predstavljen je bil koncept CJTF, prožnih in hitro razmestljivih večnacionalnih sil za sodelovanje v akcijah, ki niso nujno namenjene obrambi zavezništva. Enotam se po potrebi lahko priključijo enote nečlanic Nata ali enote članic ZEU (Splet 4). CJTF predstavlja začetek uveljavljanja organizacije zavezniških enot po načelu »ločljivosti, vendar ne ločenosti«.

Zunanji ministri držav članic Nata so na srečanju NAC 3.6.1996 v Berlinu med prednostne naloge zavezništva uvrstili izgradnjo EVOI v okviru zavezništva, ki bi omogočila evropskim državam izboljšanje zmogljivosti in prevzem večjega bremena ter odgovornosti pri zagotavljanju miru in varnosti v Evropi. Poglobili so sodelovanje z ZEU, saj so nadgradili bruseljske sklepe s dogovorom, da se ob soglasju NAC sredstva Nata lahko uporabijo tudi v operacijah pod vodstvom ZEU (Splet 4). Koncept CJTF je tako postal mehanizem, ki je omogočal ZEU operativne zmogljivosti, ne da bi prišlo do podvajanja z Natom (Haine, 2004: 133). Z berlinskim dogovorom so bili postavljeni temelji za sodelovanje med Natom in ZEU.

Slika 4.1: ZEU kot vez med Natom in EU

4.1.2 Postopna integracija ZEU v EU in začetek neposrednih odnosov med EU in Natom

Pozitivni rezultati razvoja ZEU na eni strani in neučinkovitost SZVP pri posredovanju v konfliktih na območju bivše Jugoslavije so EU prisilili, da se je resneje lotila načrtovanja razvoja EVOP. Na medvladni konferenci aprila 1997 so nekatere članice predlagale, da je potrebno sprejeti ukrepe za postopno integracijo ZEU v okvir EU. Integracija naj bi potekala v treh fazah:

1. ZEU naj bi upoštevala politično voljo EU, ki bi jo oblikoval Evropski svet;
2. ZEU je pristojna za vojaške akcije EU, vendar je odločanje in nadzor v pristojnosti EU;
3. pristojnosti in organi ZEU postanejo del EU vključno s V. členom spremenjene Bruseljske pogodbe (Grizold, 1999: 104-105).

Velik napredek v razvoju EVOP je povzročila izjava iz St.-Maloa. Francija in VB sta se strinjali, da je potrebno vzpostaviti avtonomne evropske zmogljivosti za izvajanje operacij kriznega upravljanja v primerih, ko Nato kot celota ne bo želel sodelovati. VB je prvič javno podprla razvoj EVOP, ki pa ne sme ogroziti transatlantske povezave v okviru Nata. S srečanjem v St.-Malou se je začel proces vzpostavljanja razmerja med »evropsko avtonomnostjo na eni strani in Natovim primatom na drugi« (Haine, 2004: 132) pri zagotavljanju evropske varnosti. Zavezanost k hitrejšemu oblikovanju EVOP so članice EU potrdile na dunajskem srečanju Evropskega sveta.

Nato se je leta 1999 na vrhu v Washingtonu pozitivno odzval na proces oblikovanja EVOP in postopne integracije ZEU v EU, saj je slednji predlagal nadaljevanje sodelovanja na podlagi berlinskih mehanizmov, ki sta jih razvila z ZEU (Rotfeld, 2000: 188). Potrdil je dostopnost svojih sredstev za operacije v okviru EU, kjer Nato kot celota ne bi sodeloval, tako imenovani dogovor »Berlin plus«, ki zajema:

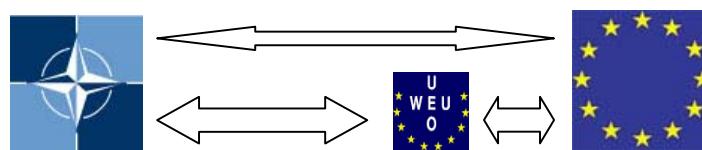
- zagotovljen dostop EU do Natovih zmogljivosti za načrtovanje, ki so potrebne za vojaško načrtovanje operacij EU;
- možnost uporabe vnaprej določenih Natovih zmogljivosti in skupnih sredstev za operacije EU;
- določitev različnih možnosti evropskega poveljevanja v operacijah EU in nadaljnji razvoj vloge DSACEUR-ja;
- prilagoditev Natovega sistema obrambnega načrtovanja, ki bi zajemal tudi sile namenjene za operacije EU (Rutten, 2001: 23).

Nato je poudaril pomen sodelovanja med organizacijama in skupnega načrtovanja zmogljivosti, kar bi preprečilo nezaželeno podvajanje. Prav tako je od EU zahteval rešitev vprašanja sodelovanja držav članic Nata, ki niso članice EU, v njenih operacijah (Rotfeld, 2000: 188).

Evropski svet je junija 1999 na srečanju v Kölnu odločil, da mora EU igrati večjo vlogo v mednarodni skupnosti, zato mora imeti na voljo potrebne zmogljivosti in sredstva, ki bodo namenjena izvajanju ciljev EVOP (Lachowski, 2002: 153). Države EU so potrdile odločenost, da mora EU razviti »zmogljivosti za avtonomno akcijo, ki bi bile namenjene za odgovor na mednarodno krizo, ne da bi pri tem škodili delovanju Nata«. EU je pozdravila Natovo pripravljenost za sodelovanje, medsebojna posvetovanja in transparentnost med organizacijama. Napovedala je razvoj mehanizmov, ki bodo državam, ki niso članice EU, omogočilo polno in enakopravno sodelovanje v operacijah kriznega upravljanja. Sprejela je tudi odločitev, da naj bi do konca leta 2000 vse funkcije ZEU, ki so povezane s petersbergškimi nalogami, prešle v okvir EU (Rutten, 2001: 41-42). Odločitvi je sledil Svet ministrov ZEU, ki je novembra 2000 sprejel vrsto ukrepov za prenos funkcij kriznega upravljanja na EU. ZEU so ostale samo naloge, ki so povezane z obveznostmi iz V. in IX. člena spremenjene Bruseljske pogodbe in nekatere obrobne naloge (Splet 5). Zadnja faza integracije še ni dokončno zaključena, saj se članice EU niso uspele dogovoriti o prevzemu obveznosti kolektivne obrambe, ki jih nalaga že omenjeni V. člen.

Nato ni bil zadovoljen z nekaterimi sklepi kölnskega vrha EU, saj v poročilu ni bilo zaslediti opredelitve osrednje vloge Nata pri zagotavljanju evropske varnosti, razvoja EVOI znotraj Nata, delovanja v operacijah kriznega upravljanja samo v primeru, da Nato kot celota ne bo sodeloval, ukrepov proti podvajanju sredstev in zmogljivosti ter vrsto drugih odločitev, ki bi zagotavljale razvoj EVOP brez negativnih posledic za delovanje Nata (Hunter, 2002: 56). Evropski svet je na srečanju v Helsinkih upošteval Natove zadržke in jasno opredelil primat Nata v evropski varnostni arhitekturi, saj je v sklepnem poročilu večkrat uporabljen pogoj za samostojno operacijo kriznega upravljanja EU samo v primeru, »ko Nato kot celota ne bo sodeloval« (Rutten, 2001: 82). Vojaške zmogljivosti, ki naj bi jih članice namenile EU, bodo namenjene uporabi v operacijah kriznega upravljanja, naloge kolektivne obrambe pa ostajajo v izključni pristojnosti Nata.

Slika 4.2: Postopna integracija ZEU v EU in vzpostavitev odnosa med EU in Natom

4.1.3 Vzpostavitev neposrednega sodelovanja med EU in Natom

Evropski svet je na srečanju junija 2000 v portugalskem mestu Santa Maria de Feira poleg sklepov, ki se nanašajo na razvoj civilnih in vojaških zmogljivosti EU, predlagal vrsto ukrepov in mehanizmov za sodelovanje z nečlanicami EU in Natom pri kriznem upravljanju (Hunter, 2002: 83-84). Postopke sodelovanja z nečlanicami EU so razdelili na rutinsko in operativno fazo, slednja je razdeljena na predoperativno in operativno. V rutinski fazi se organizirajo posvetovanja EU s 15 državami (kandidatke za članstvo v EU in Nato države) najmanj enkrat na pol leta, s šestimi članicami Nata pa dvakrat na pol leta. V operativni fazi je posvetovanje odvisno od uporabe sredstev in zmogljivosti Nata. Ob uporabi Natovih sredstev in zmogljivosti imajo članice Nata zagotovljeno pravico do

sodelovanja. V primeru operacije brez uporabe sredstev in zmogljivosti Nata o sodelovanju članic Nata v operaciji EU odloča Svet EU. Svet EU lahko k sodelovanju povabi tudi ostale zainteresirane države (Rutten, 2001: 129-130). Države EU so se sporazumele, da bo treba vzpostaviti proces posvetovanja in sodelovanja z Natom, vendar pri tem upoštevati avtonomnost odločanja EU. Cilj sodelovanja mora biti krepitev učinkovitosti delovanja obeh organizacij. EU je predlagala ustanovitev štirih delovnih skupin, kar je podprl tudi Nato. Naloga skupin je bila vzpostaviti dialog pri vprašanjih:

- varnosti – naloga skupine je doseči sporazum o varnosti in zaščiti zaupnih podatkov;
- razvoja zmogljivosti – skupina naj bi poiskala načine, ki bi omogočali evropskim državam uporabo Natovih zmogljivosti za načrtovanje, s ciljem doseči skladnost z DCI;
- dostopa EU do sredstev in zmogljivosti Nata – skupina naj bi pripravila sporazum o sodelovanju v primerih, ko bi EU potrebovala Natova sredstva in zmogljivosti ter v primerih, ko ta ne bi bila potrebna;
- opredelitve stalnih dogovorov – skupina naj bi v odnosu med Natom in EU dosegla formalizacijo struktur in postopkov v času kriz in v miru (Hunter, 2002: 89-90).

Decembra 2000 se je Evropski svet sestal v Nici in sprejel dejanske ukrepe za izvrševanje političnih odločitev, ki so bile sprejete v Kölnu, Helsinkih in Feiri. Opredelil je:

- razvoj vojaških zmogljivosti in povečanje civilnih zmogljivosti za krizno upravljanje;
- strukturo, pristojnosti in naloge institucij EVOP (PVO, Vojaški odbor in Vojaški štab);
- dogovore za vzpostavitev sodelovanja pri operacijah kriznega upravljanja s članicami Nata, ki niso članice EU, in kandidatkami za vstop v članstvo EU;
- stalne dogovore za posvetovanje in sodelovanje z Natom;

- vključitev funkcij kriznega upravljanja ZEU v okvir EU;
- dogovore za sodelovanje s potencialnimi državami partnericami;
- preprečevanje konfliktov;
- mandat naslednjega predsedstva EU (Rutten, 2001: 169-175).

EU je podrobneje opredelila odnos z Natom in sicer vzpostavitev »stalnega in učinkovitega odnosa med organizacijama«, zato je v priloženem aneksu predlagala načine posvetovanja, sodelovanja in zagotavljanja transparentnosti med obema organizacijama ter ukrepe za dostop EU do sredstev in zmogljivosti Nata. EU je upala, da bodo rešitve ugodno sprejete tudi v Natu, saj naj bi bile koristne za obe strani (Rutten, 2001: 172). Nato se je strinjal z večino rešitev, vendar je prišlo do razhajanj pri načrtovanju in odločanju o posamezni operaciji. Poudaril je, da se mora pred operacijo najprej izvesti skupno načrtovanje, ki mu sledi odločitev, kdo bo prevzel odgovornost za izvedbo in katera sredstva in zmogljivosti bo potreboval. Članice Nata, ki niso članice EU, se niso strinjale s pozno vključitvijo v odločanje v situacijah, ko bi EU delovala avtonomno. Najostreje je temu nasprotovala Turčija, ki je blokirala sprejetje dogovora o stalnih odnosih med organizacijama (Hunter, 2002: 111-115).

Z izmenjavo pisem med generalnim sekretarjem Nata in predsedstvom EU v začetku leta 2001 se je tudi formalno začelo sodelovanje med institucijami. Prvo srečanje NAC in PVO na ministrski ravni je bilo 30.5.2001 v Budimpešti. Razvilo se je institucionalno sodelovanje na več ravneh (vojaška odbora, začasne delovne skupine) z namenom, da bi dosegli dogovor o vprašanih statusa obeh organizacij, skladnosti obrambnega načrtovanja, enakopravnega sodelovanja vseh držav v operacijah kriznega upravljanja in razvoja zmogljivosti (Lachowski, 2002: 164). Poleg vprašanj medsebojnega odnosa sta EU in Nato vzpostavila dialog pri vprašanju politike do Zahodnega Balkana, ki je s svojo krizno problematiko pospešil razvoj sodelovanja med organizacijama (Hunter, 2002: 126). Tako sta generalni sekretar Nata Robertson in visoki predstavnik za SZVP Solana skupaj nastopila pri reševanju krize v Makedoniji (Haine, 2004: 139).

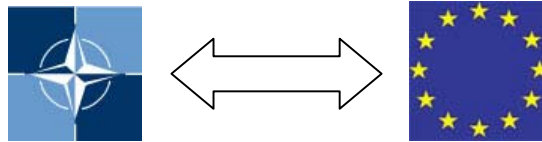
Nato in EU sta v letih 2001 in 2002 skušala odpraviti ovire na poti k dogovoru, ki bi uredil njun odnos. Najtrši oreh je bila rešitev sodelovanja Nato držav, ki niso članice EU, v operacijah kriznega upravljanja EU. Turčija je želela večjo vlogo v EVOP, vendar je Grčija temu nasprotovala. Rešitev so po dolgotrajnih pogajanjih našli v povečanju participacije članic Nata pri odločitvah, ki so povezane z izvajanjem operacij EU z upoštevanjem avtonomnosti odločanja EU. EU jim je omogočila, da postanejo stalne udeleženske zasedanj PVO in Vojaškega odbora EU. Odbor sodelujočih držav bo glavni forum za vodenje operacij, vendar bo politični nadzor ostal v pristojnosti PVO. EU se bo z že omenjenimi državami posvetovala tudi v primeru, če bi operacija posegala na območja, ki so v njihovem nacionalnem interesu (Haine, 2004: 139-140). Na podlagi teh izhodišč sta organizaciji ob koncu leta 2002 z Deklaracijo o EVOP²⁵ opredelili medsebojna razmerja in postavili načela medsebojnega sodelovanja. Nato je ostal glavni nosilec kolektivne varnosti držav članic, skupaj z EU pa bo razvijal čim učinkovitejše zmogljivosti za operacije kriznega upravljanja. Vloga EU bo vodenje operacij kriznega upravljanja v primerih, ko Nato kot celota ne bo sodeloval (Splet 6).

Podpis Sporazuma o zaščiti informacij²⁶, ki opredeljuje varnostne standarde in postopke pri izmenjavi zaupnih informacij, je bil pogoj za vzpostavitev praktičnega sodelovanja med organizacijama na podlagi dogovora »Berlin plus«. Iskanje kompromisa med obema organizacijama se je zaključilo s tako imenovanim »okvirnim sporazumom« 17.3.2003, ko sta si generalni sekretar Nata in visoki predstavnik za SZVP izmenjala pismi o sodelovanju. Tako je Nato 31.3.2003 EU lahko predal vodenje operacije ohranjanja miru v Makedoniji. Julija 2003 sta organizaciji predstavili skupen pristop k reševanju problematike Zahodnega Balkana. Ponoven preizkus mehanizmov in dogovora »Berlin plus« je bil prenos operacije kriznega upravljanja v BiH s strani Nata na EU 2.12.2004.

²⁵ Deklaracijo sta objavila generalni sekretar Nata Robertson in predstavnik EU za SZVP Solana 16.12.2002.

²⁶ Podpisan 14.3.2003 v Atenah.

Slika 4.3: Vzpostavitev neposrednega odnosa med EU in Natom

4.1.4 Poglabitev sodelovanja med Natom in EU

Sodelovanje na podlagi dogovora »Berlin Plus« pomeni samo začetek graditve strateškega partnerstva med organizacijama, saj ureja zelo ozek del sodelovanja in sicer postopke uporabe Natovih sredstev in zmogljivosti v operacijah EU. Glavna pomanjkljivost dogovora je odsotnost opredelitve procesa skupnega načrtovanja in odločanja v času pred določeno krizo, skupnega poveljevanja ter nadzora nad izvajanjem kriznega upravljanja. Problem pomanjkljivosti dogovorov je postal aktualen pri odločanju o logistični podpori AU pri reševanju krize v Darfurju. Nato in EU se nista bila sposobna dogovoriti, kdo bo vodil skupno operacijo, zato sta sprožila samostojni operaciji, ki ju je koordinirala AU (Burwell in dr., 2006: 14). Del rešitve za boljšo koordinacijo je predlagala »venusbergška« skupina, ki je predlagala ustanovitev EU-Nato centra za operativno načrtovanje in poveljevanje (EUNOPS), ki bi postopoma nadomestil SHAPE in omogočil »osnovo za strateški dialog« (Lindley-French in Aligieri, 2004: 11).

Trdno, strateško partnerstvo bi prineslo uspešno obrambo pred glavnimi grožnjami evro-atlantski varnosti: globalni terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, nestabilnost zaradi regionalnih konfliktov in nefunkcionalne države. Nove grožnje so postale kompleksnejše in se jim ni možno zoperstaviti samo z vojaško silo, ampak zahtevajo uporabo tudi civilnih zmogljivosti in sredstev. Razvoj sodelovanja med Natom in EU mora iti v smeri izvajanja tako imenovanih kombiniranih operacij, ki združujejo vojaške in civilne mehanizme za odpravo groženj in njihovih vzrokov (Burwell in dr., 2006: 15).

Za vzpostavitev učinkovitega sodelovanja med organizacijama bosta morala Nato in EU sprejeti vrsto ukrepov na operativni ravni:

1. razvoj mehanizmov, ki bodo omogočili hiter odziv v času krize in sicer na področju:
 - skupnega načrtovanja (krizni scenariji, različne možnosti posredovanja),
 - zagotavljanja potrebnih sil (izbor vojaških in civilnih zmogljivosti, glede na vrsto kriznih razmer),
 - vojaškega poveljevanja (skupno delovanje vojaških struktur Nata in EU),
 - političnega nadzora (vključenost obeh organizacij pri nadzoru);
2. razvoj kompatibilnih zmogljivosti;
3. združitve vojaških in civilnih zmogljivosti, kar bi omogočilo izvajanje celotnega spektra nalog (kolektivna obramba, krizno upravljanje, stabilizacija in obnova);
4. obnovitev posvetovanj med obema organizacijama (Burwell in dr., 2006: 27).

Vendar vsi ti ukrepi ne bodo učinkoviti, če ne bodo podprti s politično voljo držav na obeh straneh Atlantika, ki morajo priznati pomembno vlogo obeh organizacij in njuno medsebojno odvisnost pri zagotavljanju evro-atlantske in globalne varnosti (Burwell in dr., 2006: 21).

4.2 Načela sodelovanja

Oblikovanje smernic razvoja odnosa med EU in Natom je dinamičen proces, ki ga je nujno potrebno obravnavati v luči transatlantskih odnosov. Vpliv ameriškega izolacionizma in umika iz evropskega političnega in varnostnega prostora po prvi svetovni vojni je vplival tudi na odnose v obdobju hladne vojne. Zahodnoevropske države so svoje varnostne ambicije razvijale v okvirih, ki niso ogrožali povezave z ZDA. Pojavila so se številna vprašanja razvoja EVOI. ZDA so vedno znova od evropskih zaveznic zahtevale povečanje njihovih zmogljivosti in prevzem večjega dela bremena pri varovanju evropskega prostora.

Z odločitvijo zahodnoevropskih držav, da v okviru EU vzpostavijo SZVP in kasneje tudi EVOP, je postalo jasno, da so evropske zaveznice pripravljene prevzeti več odgovornosti pri obrambnih in varnostnih zadevah. ZDA so zamisel podprle, vendar so razvoj videle bolj v okviru EVOI znotraj Nata in ne kot avtonomno evropsko politiko. Glavni pogoji za razvoj EVOI so zajeti v »treh D-jih«²⁷ (dezintegracija, diskriminacija in duplikacija)²⁸, ki predstavljajo morebitne ameriške zadržke do evropske obrambne samostojnosti:

- razvoj EVOI mora potekati v smeri krepitve evropskih obrambnih zmogljivosti, pri tem pa ne sme ogrozati obstoja Nata in transatlantske povezave;
- delovanje evropskih držav v okviru ZEU ne sme diskriminirati ostalih nečlanic ZEU, ki morajo imeti enakopravne možnosti sodelovanja v operacijah ZEU;
- evropske zaveznice naj pri razvoju lastnih zmogljivosti upoštevajo možnost uporabe zmogljivosti Nata, da bi se izognili nepotrebnemu podvajanju (Hunter, 2002: 33-44).

Na drugi strani se je EU odločila, da bo razvila EVOP, ki naj ne bi ogrozala transatlantskega partnerstva, ampak okrepila, zato je treba upoštevati nekatera načela:

- avtonomnost odločanja EU;
- sodelovanje na podlagi skupnih vrednot, enakosti in v duhu partnerstva;
- različna narava obeh organizacij;
- enakopravnost;
- nediskriminacija držav članic obeh organizacij (Rutten, 2001: 204-204).

²⁷ Izraz »Trije D-ji« (de-linking (decoupling), discriminating, duplicating) je predstavila zunanja ministrica ZDA Madeleine Albright.

²⁸ Prevod iz angleškega jezika v tej obliki je namenjen ohranitvi besedne zveze »trije D-ji«.

4.2.1 Deklaracija EU in Nata o EVOP

Z odločitvijo Nata na vrhu v Washingtonu, ko je potrdil razvoj EVOI in v ta namen opredelil potrebne ukrepe²⁹, in odločitvami Evropskega sveta iz Nice, je prišlo do razmer, ko so pogajanja o medsebojnih odnosih pripeljala do EU-Nato deklaracije o EVOP, s katero sta organizaciji postavili politične smernice medsebojnih odnosov. Poudarili sta pomen:

- strateškega partnerstva na področju kriznega upravljanja, ki temelji na skupnih vrednotah, nedeljivosti varnosti in odločenosti pri spopadu z izzivi 21. stoletja;
- pomembnosti vloge Nata pri kriznem upravljanju in preprečevanju konfliktov ter ključno vlogo Nata pri kolektivni obrambi njegovih članic;
- EVOP, katere namen je širitev mehanizmov za krizno upravljanje in preprečevanje konfliktov, ki so namenjeni podpori SZVP, in izboljšanju zmogljivosti za operacije EU, kjer Nato kot celota ne bo sodeloval;
- krepitev večje vloge Evrope za izboljšanje delovanja zavezništva, posebej na področju kriznega upravljanja;
- odločenosti za izboljšanje zmogljivosti (Splet 6).

V drugem delu sta opredelili temeljna načela medsebojnega odnosa:

- partnerstvo, ki zagotavlja dopolnjevanje dejavnosti na področju kriznega upravljanja ob upoštevanju različne narave obeh organizacij;
- učinkovito medsebojno posvetovanje, dialog, sodelovanje in transparentnost;
- enakopravnost in upoštevanje avtonomnosti odločanja in interesov EU in Nata;
- spoštovanje interesov držav članic EU in Nata;
- spoštovanje načel UL OZN, na katerih temeljita PEU in Severnoatlantski sporazum, z namenom zagotoviti temelje za stabilno evro-atlantsko varnostno okolje, ki bo temeljilo na mirnem reševanju sporov. V tem okolju

²⁹ »Berlin plus« dogovor.

- nobena država ne bo mogla druge izsiljevati ali zastraševati z uporabo sile, saj bo temeljilo na spoštovanju pogodbenih pravic in obveznosti ter izogibanju enostranskega delovanja;
- usklajen, pregleden in obojestransko koristen razvoj skupnih zmogljivosti (Splet 6).

V tretjem delu pa sta določili dolžnosti:

- EU se je zavezala, da bo na podlagi določb iz Nice in pisma visokega predstavnika EU za SZVP dne 13.12.2002 državam članicam Nata, ki niso članice EU, zagotovila najboljšo možno vključenost v EVOP;
- Nato je podprl EVOP na podlagi relevantnih odločitev z washingtonskega vrha in bo omogočil EU dostop do Natovih zmogljivosti za načrtovanje, v skladu z odločitvijo NAC dne 13.12.2002;
- obe organizaciji se zavedata nujnosti medsebojnih dogovorov, ki bi zagotovili skladen, pregleden in obojestransko koristen razvoj skupnih zmogljivosti (Splet 6).

Deklaracija jasno nakazuje razliko v naravi obeh organizacij in delitev nalog med njima, vendar njuno delovanje lahko pojasnimo z izrazom, ki je značilen za koncept CJTF »ločljivo, ne ločeno«. Naloga EU je uskladiti varnostne politike evropskih držav, da bodo lahko v okviru EU prevzele odgovornost za zagotavljanje varnosti v konfliktih srednje in nizke intenzivnosti ter razvile postopke in zmogljivosti za operacije ohranjanja miru, kjer imata EU in Nato največ pomanjkljivosti. Skladno s tem je naloga Nata, da razvija svoje sposobnosti s ciljem učinkovitega delovanja v konfliktih srednje in visoke intenzivnosti. Zagotoviti mora nadaljnji razvoj transatlantskih odnosov, ki bi zagotavljali globalno širitev varnosti in z obstoječim konceptom kolektivne varnosti preprečevali ponovno nacionalizacijo varnostnih struktur v Evropi. Dejavnosti obeh organizacij se morajo dopolnjevati in ne izključevati (Lindley-French, 2003: 6).

4.3 Normativni okvir sodelovanja

Odnos med Natom in EU temelji na političnih odločitvah, ki so jih sprejeli na vrhu Nata v Washingtonu in srečanju EU v Nici. Na podlagi okvirnega sporazuma med Natom in EU, sprejetega marca 2003, bosta organizaciji morali podpisati mednarodnopravni sporazum, ki bo združeval že omenjena načela iz Deklaracije o EVOP in dogovor »Berlin plus«, ki urejuje odnose med organizacijama pri izvajanju kriznega upravljanja in temelji na:

- Sporazumu o varnosti informacij;
- zagotovljenemu dostopu EU do operativnega načrtovanja Nata v času EU operacije;
- možnosti uporabe zmogljivosti in sredstev Nata;
- postopkih za prenos, nadzor, vrnitev in odpoklic sredstev in zmogljivosti Nata;
- pogojih uporabe evropskega poveljstva Nata pri operacijah pod vodstvom EU, vključno z vlogo namestnika poveljnika zavezniških sil v Evropi (DSACEUR);
- posvetovanju med EU in Natom o uporabi sredstev in zmogljivosti zavezništva;
- prilagoditvi obrambnega načrtovanja Nata z vključitvijo zmogljivosti, ki so namenjene za operacije EU (Splet 7).

Sporazum o varnosti informacij, ki določa varnostne standarde pri izmenjavi zaupnih informacij, je edini dokument, ki je podpisan s strani obeh organizacij. Sprejetih je bilo še okoli 20 drugih dokumentov, ki niso pravni zavezujoči, saj ne obstajajo pravni mehanizmi, ki bi reševali morebitne spore med obema organizacijama. Gre za politične zaveze, ki so rezultat dogovora med državami članicami obeh organizacij (Grizold, 2005: 75). Ohlapnost dogovorov med organizacijama namreč dovoljuje različne interpretacije, ki ogrožajo učinkovito sodelovanje. Na drugi strani pa Masala (2004: 7) opozarja na možnost, da

odsotnost formalnega sporazuma dopušča večjo fleksibilnost pri sodelovanju med obema organizacijama.

4.4 Institucionalno sodelovanje

Prve neposredne povezave med institucijami obeh organizacij so se na ravni začasnih delovnih teles začele sredi leta 2000 z začetkom dialoga o:

- varnostnih vprašanjih (izmenjava zaupnih podatkov);
- spremembah dostopa EU do zmogljivosti in sredstev Nata;
- ciljih za izboljšanje zmogljivosti;
- dogovorih o stalnem posvetovanju (Nato, 2001: 103).

19.9.2000 sta se prvič sestala NAC in PVO³⁰, da bi ocenila napredek pri razvoju medsebojnega sodelovanja. Uradno je začetek institucionalnega sodelovanja pomenila izmenjava pisem med generalnim sekretarjem Nata in švedskim predsedstvom EU 21.1.2001. Prvo uradno srečanje na ravni zunanjih ministrov pa je bilo maja istega leta v Budimpešti.

Institucije EU in Nata se srečujejo:

- dvakrat letno na ravni zunanjih ministrov;
- najmanj trikrat na pol leta na ravni veleposlanikov (NAC in PVO);
- dvakrat na pol leta na ravni vojaških odborov;
- redno na ravni odborov;
- vsakodnevno na ravni osebja (Splet 8).

Institucionalno sodelovanje vključuje tudi stalna posvetovanja med generalnim sekretarjem Nata in visokim predstavnikom EU za SZVP.

³⁰ PVO je takrat deloval še kot začasno telo.

4.5 Vojaško sodelovanje

Odnos med Natom in EU temelji predvsem na razvoju dobrega sodelovanja pri operacijah kriznega upravljanja. Pomen dogovora »Berlin plus« je prav v postopkih sodelovanja pri operacijah kriznega upravljanja pod vodstvom EU. Pomembno je skupno načrtovanje potreb po zmogljivostih, ki bi jih EU lahko uporabila v skladu z dogovorom »Berlin plus«. V ta namen je bila ustanovljena Nato – EU skupina za zmogljivosti, katere naloga je skladen razvoj zmogljivosti obeh organizacij. Upoštevati je namreč treba, da obe organizaciji črpata iz istega »bazena« oboroženih sil evropskih držav.

Osrednjo vlogo pri sodelovanju v operacijah kriznega upravljanja EU z uporabo Natovih sredstev in zmogljivosti ima namestnik vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi (DSACEUR), saj je del poveljstva Nata in hkrati poveljujoči operaciji pod okriljem EU. Dvojna vloga mu omogoča koordinacijo delovanja sil obeh organizacij. Tako je taktična rezerva sil EU, ki delujejo v operaciji Althea, na voljo silam Nata na Kosovu (KFOR) in obratno (Burwell in dr., 2006: 14). Za lažje načrtovanje operacij je EU predlagala ustanovitev manjše EU celice v SHAPE in Natovega organa za zvezo znotraj Vojaškega štaba EU (Document on EU-NATO Consultation, Planning and Operations).

Sodelovanje med EU in Natom na podlagi dogovora »Berlin plus« se je v praksi izkazalo kot uspešno. Prvič je bilo sodelovanje preizkušeno v operaciji Concordia v Makedoniji, ko je EU od Nata prevzela odgovornost za vodenje misije. Postopki so delovali, sporna je bila samo vloga poveljstva južnega krila Nata, saj je Francija menila, da EU nima političnega nadzora nad njim. Sodelovanje še vedno poteka v BiH, kjer je EU operacija Althea nadomestila operacijo Nata SFOR, vendar je manjša Natova enota, ki išče obtožence Haaškega sodišča in pomaga državi pri obrambnih reformah, ostala v BiH (Splet 9).

Za preverjanje sposobnosti delovanja institucij na politično strateškem nivoju v času krize in učinkovitosti uporabe mehanizmov »Berlin plus« v primeru operacije pod vodstvom EU sta Nato in EU novembra 2003 organizirala prvo skupno vajo kriznega upravljanja CME/CMX 2003.

5. PRIMERJAVA ZMOGLJIVOSTI NATA IN EU ZA KRIZNO UPRAVLJANJE

5.1 Obrambni izdatki

Obe organizaciji sta trdno odločeni, da bosta okrepili svoje zmogljivosti, vendar je treba poudariti, da je razvoj zmogljivosti in temu primerno zagotavljanje sredstev v domeni držav članic organizacij. Vprašanje vedno večje razlike v zmogljivostih med ZDA in evropskimi državami ter med njimi samimi, kar se v praksi kaže od posredovanj v konfliktih v nekdanji Jugoslaviji do posredovanja v Afganistanu, se med drugim skriva tudi v sredstvih, ki jih države namenjajo za obrambo.

Tabela 5.1: Prikaz obrambnih proračunov držav članic EU in Nata v milijonih konstantnih ameriških dolarjev in obrambnih izdatkov v odstotkih BDP v letih 2001 – 2005 po skupinah

Država	Obrambni proračun v milijonih \$					Obrambni izdatki v odstotkih BDP			
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004
EU skupaj	204312	207959	215336	219269	212416				
EU povprečje	8172	8318	8613	8771	8497	1,70	1,69	1,70	1,69
NATO skupaj	544621	588715	645348	686556	706050				
NATO povprečje	21785	23549	25814	27462	28242	2,04	2,06	2,05	2,01
EU+NATO skupaj	193648	197590	204852	208961	202046				
EU+NATO povprečje	10192	10399	10782	10998	10634	1,84	1,86	1,88	1,87
NATO brez EU skupaj	350973	391125	440496	477595	504004				
NATO brez EU povprečje	58496	65188	73416	79599	84001	2,70	2,68	2,58	2,45
NATO brez ZDA skupaj	219713	223896	230125	233997	227873				
NATO brez ZDA povprečje	9155	9329	9589	9750	9495	2,00	2,00	1,98	1,93
ZDA	324908	364819	415223	452559	478177	3,1	3,4	3,8	4,0
Skupaj	555285	599084	655832	696864	716420				
Povprečje	17912	19325	21156	22479	23110	1,90	1,88	1,87	1,84

Vir: Podatki Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI),
http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html.

ZDA so daleč največji vlagatelj v obrambne namene, saj so v letu 2005 vložile dobri dve tretjini (66,7%) vseh vloženih sredstev držav EU in/ali Nato članic skupaj. Podoben delež (67,7%) imajo ZDA tudi znotraj Nata. Države EU, ki so

članice Nata, pokrivajo samo 28,6% delež. V evro-atlantskem prostoru je delež vseh članic EU 29,6%. Poudariti je treba, da proračun ZDA ni namenjen zgolj delovanju v evro-atlantskem prostoru, ampak tudi njenemu globalnemu udejstvovanju.

Bolj presenetljivi so podatki o rasti deleža obrambnih proračunov v BDP. Glede na cilje iz Helsinkov iz leta 1999 bi bilo za pričakovati, da bodo države EU povečale ta delež, saj morajo evropske države preoblikovati in posodobiti svoje oborožene sile. V obdobju je 2001-2005 delež članic EU ostal na ravni 1,7% BDP. V času hitrega tehnološkega napredka je tako težko verjeti, da bo državam EU uspelo prilagoditi svoje oborožene sile novim varnostnim zahtevam in EU ponuditi zmogljivosti, ki ji bodo omogočale postati pomembna sila v mednarodni skupnosti na političnem in varnostnem področju.

Količinski vidik proračunskih sredstev namenjenih za obrambo še zdaleč ni edini kazalec razvoja zmogljivosti držav. Evropski problem ostaja predvsem kakovost porabe teh sredstev. Evropske države porabijo samo četrtno sredstev, ki jih namenijo ZDA, za raziskave in razvoj. Težave se pojavljajo tudi v podvajanjih, ki so posledica razdrobljenosti evropskega prostora in težnja držav k celostnemu razvoju oboroženih sil. Nekatere države, predvsem manjše, omejenost sredstev uspešno odpravljajo s sodelovanjem in dopolnjevanjem ter specializacijo določenih zvrsti in rodov oboroženih sil (Missiroli v Lindstrom, 2003: 78-81).

Problem evropskih držav ni samo višina obrambnih proračunov in rast deleža obrambnih izdatkov v BDP, ampak tudi način uporabe teh sredstev. Skoraj vse imajo težave z neravnovesjem med izdatki za osebje in opremo.

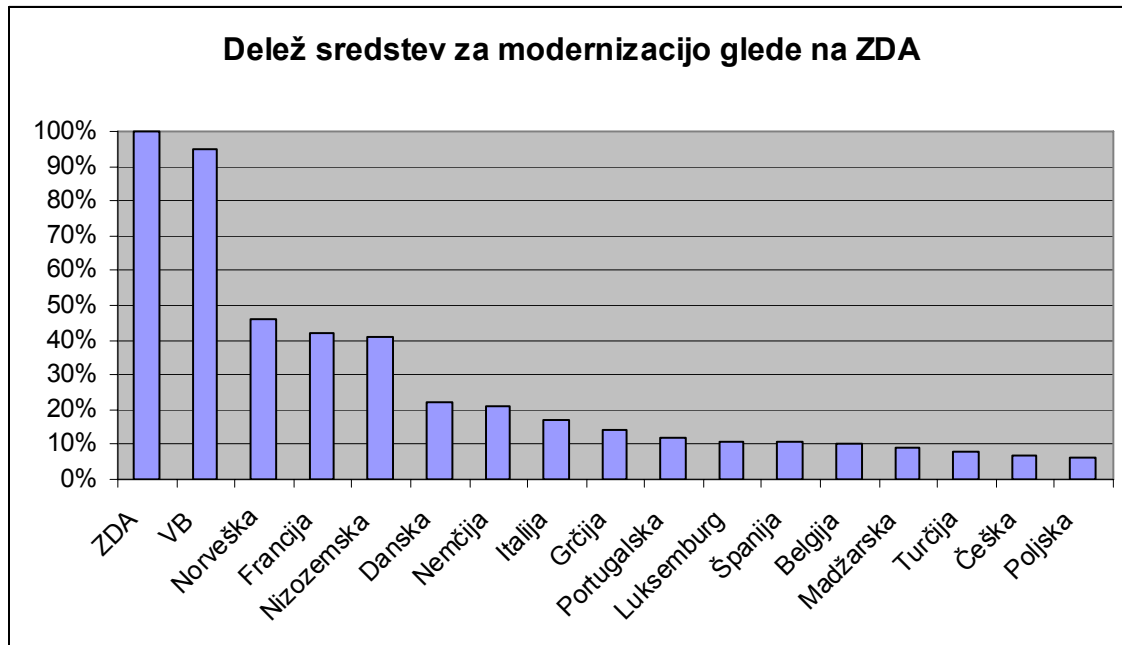
Tabela 5.2: Prikaz vojaških izdatkov za osebje in opremo članic Nata in EU ter ostalih članic Nata v milijonih konstantnih ameriških dolarjev (menjalni tečaj iz leta 2000) in prikaz razmerja med kategorijama z deležem opreme v odstotkih v letih 2000 - 2003

Država	Kategorija	Leto			
		2000	2001	2002	2003
Članice Nata in EU	Osebje	86081	86197	88452	87003
	Oprema	26755	25580	25839	26591
	Delež opreme	24%	23%	23%	23%
Norveška	Osebje	1192	1149	1339	1324
	Oprema	568	623	838	716
	Delež opreme	32%	35%	38%	35%
Turčija	Osebje	4506	4092	4469	4491
	Oprema	2828	3019	3071	3253
	Delež opreme	39%	42%	41%	42%
Kanada	Osebje	3638	3712	3876	3686
	Oprema	1028	960	1194	1404
	Delež opreme	22%	21%	24%	28%
ZDA	Osebje	113822	110120	123115	126656
	Oprema	66121	78072	93668	99183
	Delež opreme	37%	41%	43%	44%

Vir: Podatki Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI),
http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html.

Razmerje izdatkov ZDA namenjenih za osebje in opremo je bilo leta 2003 56% proti 44% ob tem, da se razmerje od leta 2000 naprej spreminja v korist opreme. Razmerje članic Nata, ki so tudi članice EU, se s časom ni spremenilo. Evropske države namenjajo 77% za osebje in 23% za opremo. S profesionalizacijo in modernizacijo oboroženih sil evropskih držav se bo moralo razmerje občutno popraviti v korist sredstev namenjenih za opremo. Spodnji graf, ki prikazuje delež sredstev namenjenih za modernizacijo na vojaka glede na ZDA, je še dodatni kazalec hitrosti modernizacije evropskih oboroženih sil, saj le VB sledi ZDA, ostale države pa za modernizacijo namenjajo manj kot polovico deleža investicij ZDA.

Graf 5.1: Prikaz deleža sredstev porabljenih za modernizacijo na vojaka glede na ZDA v odstotkih

Vir: Lindley-French, 2005: 4.

5.2 Vojaške zmogljivosti

5.2.1 Evropske sile za hitro posredovanje (ERRF)

Nemoč EU in SZVP na območju Zahodnega Balkana je voditelje držav članic prepričala, da je politično delovanje treba podkrepiti tudi s vojaškimi sredstvi. Na vrhu Evropskega sveta v Helsinkih so sprejeli odločitev, da bodo razvili evropske sile za hitro posredovanje, ki bodo štejele 60.000 vojakov, po Beblerju (2000: 9) je številka prilagojena načrtu kopenske operacije na Kosovu, in se bodo sposobne razmestiti v šestdesetih dneh. Namenjene so za opravljanje nalog kriznega upravljanja in morajo biti operativno sposobne leto dni. Operativna sposobnost ERRF za opravljanje petersbergških nalog, ob nekaterih omejitvah, je bila razglašena v maju 2003 (Lindstrom, 2005: 1).

Za doseg ciljev na operativni ravni so se novembra 2000 na Konferenci za zagotovitev zmogljivosti zbrali predstavniki članic in ugotovili, da ima EU na razpolago 100.000 vojakov, 400 bojnih letal in 100 vojaški plovil. Določili so področja, kjer je treba pospešiti razvoj. Pri zbiranju podatkov o zmogljivostih in postavljanju ciljev so z delovno skupino za temeljne cilje sodelovali tudi strokovnjaki Nata. Naslednje leto so na konferenci o izboljšanju zmogljivosti ugotovili primanjkljaje na 55 področjih. Treba bo izboljšati zaščito sil, logistiko, operativno mobilnost in vsa področja, ki so potrebna za izvedbo operacij kriznega upravljanja (Lindstrom, 2005: 3).

Zaradi počasnega razvoja zmogljivosti so na srečanju voditeljev držav članic EU decembra 2001 v Laeknu sprejeli Akcijski načrt evropskih zmogljivosti (ECAP). Manjkajoče ali nezadostne zmogljivosti so razdelili na več področij oziroma projektnih skupin, vodenje teh skupin pa so prevzele posamezne države, ki imajo naloge usmerjanja in koordiniranja med članicami. Sistem je dobro zastavljen, vendar je njegova slabost, da je izvedba preveč odvisna od volje posameznih držav članic, saj ni zavezujočih meril in ukrepov in sankcij ob nedoseganje ciljev kot na primer na monetarnem področju (Schmitt, 2005: 1-3). V maju 2004 so članice EU sprejele cilje za razvoj vojaških zmogljivosti do leta 2010, ko naj bi bila EU sposobna »hitro in ustrezno izvajati celoten spekter operacij kriznega upravljanja« (Grizold, 2005: 67). Zadnja preglednica razvoja zmogljivosti med letoma 2002 in 2006 (Capabilities Improvement Chart I/2006) kaže, da so države EU identificirale 64 področij pomanjkanja zmogljivosti, od katerih so jih 7 uspešno rešile, na 34 področjih pa potekajo različni razvojni projekti, predvsem na področjih, ki pomembno izboljšujejo zmogljivosti evropskih držav.

Bojne skupine EU

Februarja 2004 so Francija, Nemčija in VB predlagale ustanovitev združenih bojnih enot, ki bi posredovale v začetnih fazah operacij in pripravile teren za prihod večjih enot. Koncept bojnih skupin EU (EUBG) je bil potrjen junija 2004, prve enote naj bi bile operativne do konca leta 2007. Koncept predvideva

vzpostavitev več bojnih skupin s približno 1.500 vojaki (pehotni bataljon z bojno podporo), letalskimi in pomorskimi elementi ter logistično podporo, vse skupaj okoli 2500 vojakov. EUBG bodo sposobne operativnega delovanja najkasneje v 15 dneh po sprejetju koncepta kriznega upravljanja s strani Sveta EU. Območje njihovega delovanja naj bi bilo v krogu 6.000 km od Bruslja. Na konfliktnem območju bodo sposobne ostati 30 dni, z dodatno logistično oskrbo do 120 dni. Skupine bodo sestavljene na nacionalni (Francija, Italija, VB in Španija) in večnacionalni osnovi (ostale države, tudi Slovenija) in bodo izvajale petersbergške naloge, vključno z bojnimi nalogami in nalogami, ki so opredeljene v ESS. EU naj bi bila sposobna uporabiti EUBG v dveh operacijah hkrati. (Grizold, 2005: 68).

Evropske žandarmerijske sile

Pobudo Francije o ustanovitvi Evropskih žandarmerijskih sil (EGF) so podprle Italija, Španija, Portugalska in Nizozemska, ki so se sporazumele, da bodo oblikovale integrirane policijske sile, ki imajo vojaški status. EGF bodo sestavljene iz okoli 800 pripadnikov žandarmerijskih sil za hitro posredovanje, ki bodo sposobne v 30 dneh posredovati na kriznem območju in okoli 2300 pripadnikov rezerve. Prednost EGF je uporabnost v vseh fazah kriznega upravljanja. V začetni fazi opravljajo predvsem policijske naloge (javni red in varnost, boj proti kriminalu, zbiranje informacij), v prehodni fazi lahko delujejo tudi samostojno, v zaključni pa sodelujejo pri prenosu pooblastil na lokalne oblasti. Poveljniška struktura³¹ bo prilagojena tako civilnemu kot vojaškemu nadzoru. EGF so namenjene predvsem za operacije EU, lahko pa bodo sodelovale tudi v operacijah Nata ali OZN (Grizold 2005, 76-77 in splet 24).

Evropska obrambna agencija

Evropska obrambna agencija (EDA) je medvladna agencija, ki je bila ustanovljena 12.6.2004 s sedežem v Bruslju. Glavne naloge EDA so:

³¹ Poveljstvo je bilo uradno vzpostavljeno 23.1.2006 v Vicenzi (Italija).

- razvoj evropskih obrambnih zmogljivosti,
- širitev sodelovanja na področju oboroževanja,
- izboljšanje pogojev za delovanje evropskega oborožitvenega trga,
- podpora raziskovanju na obrambnem področju,
- harmonizacija vojaških zahtev svojih članic (Grizold, 2005: 69).

EDA naj bi zagotovila koordiniranje in racionalizacijo vseh dejavnosti, ki so povezane z izboljšanjem obrambnih zmogljivosti EU. V ta namen bo EDA prevzela skrb za izvajanje ECAP.

5.2.2 Odzivne sile Nata (NRF)

Na Praškem vrhu Nata novembra 2002 je na pobudo ZDA prišlo do ustanovitve odzivnih sil Nata (NRF). NRF so sile za hitro posredovanje v spopadih najvišje intenzivnosti, ki lahko posredujejo v petih dneh po sprejetju odločitve. Samostojno so sposobne preživeti 30 dni, ob dodatni oskrbi se čas lahko podaljša. NRF so opremljene z najmodernejšo tehnologijo, njihove lastnosti so prilagodljivost, hitra razmestljivost, interoperabilnost, vzdržljivost na tleh, v vodi in v zraku ter visoka mobilnost (Splet 10).

NRF bodo sestavljene iz nacionalnih enot, ki se bodo izmenjevale v polletnih intervalih v fazi operativne pripravljenosti in v fazi urjenja ter ocenjevanja (Splet 11). Glavne naloge NRF so poleg nalog, ki izhajajo iz petega člena Severnoatlantskega sporazuma tudi:

- preprečevanje spopadov in njihovega širjenja;
- odvrčanje groženj z uporabo sile;
- predhodnica za zagotavljanje prihoda večje enote (Splet 12);

Prvi del NRF z 9.500 vojaki je bil oblikovan oktobra 2003, v enem letu po sklepu o ustanovitvi. Naslednje leto je število pripadnikov NRF naraslo na 17.000, oktobra letos pa naj bi dosegle polno operativnost s 25.000 vojaki (Splet 25). NRF so sestavljene večinoma iz dobro izurjenih in kakovostno opremljenih enot

oboroženih sil članic Nata, saj zahtevajo stalno pripravljenost in visoko interoperabilnost, ki jo je zaradi razlik v tehnologiji med ameriškimi in evropskimi oboroženimi silami težko zagotoviti. NRF naj bi spodbujale predvsem razvoj kakovostnejših zmogljivosti in določale smernice razvoja oboroženih sil.

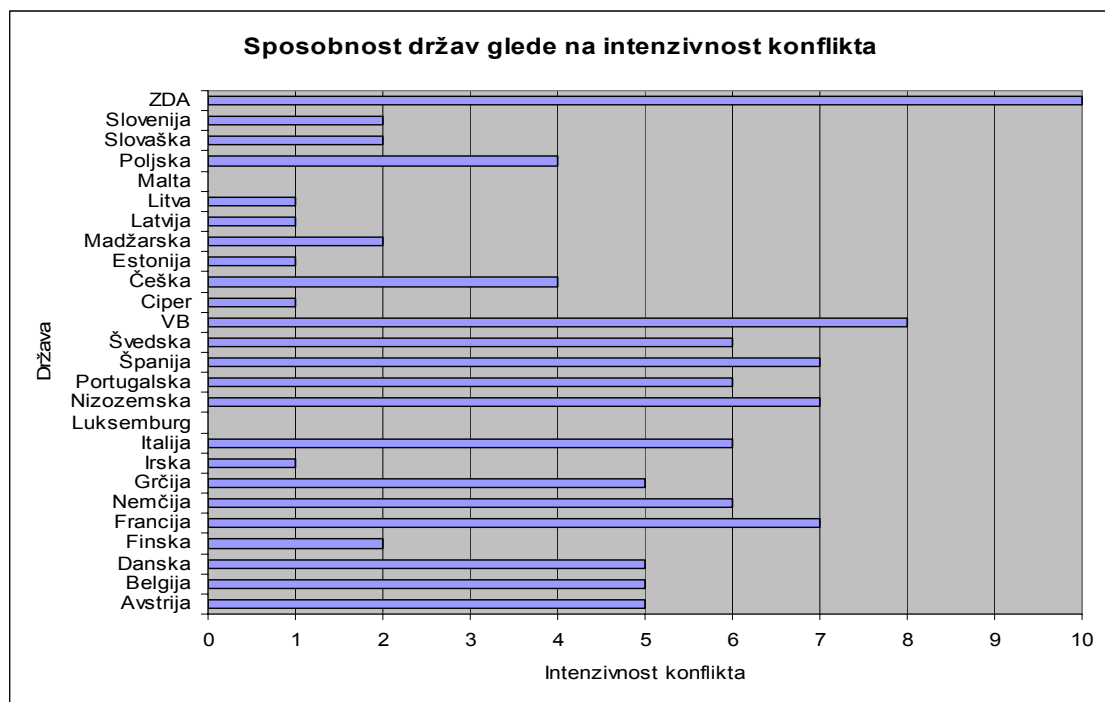
Njihova številčnost bo podobna EUBG in imajo opredeljene podobne naloge, vendar Nato in EU trdita, da gre le za krepitev zmogljivosti in ne podvajanje. Dogovor o času, načinu, kraju in razlogih uporabe NRF ali EUBG bo moral biti del dialoga med organizacijama. Treba je poudariti, da bosta obe sili vsaj delno, če ne večinsko, sestavljeni iz istega nabora nacionalnih enot. Vsakršno tekmovanje bo zmanjšalo uporabnost obeh enot (Lindley-French in Aligieri, 2004: 37).

5.2.3 Razlike v zmogljivostih med državami EU in ZDA

Odsotnost evidentne grožnje, ki jo je predstavljala SZ, je povečala možnost razhajanja evropskih držav in ZDA na strateški ravni. Osrednji problem je vedno večja razlika v kakovosti vojaških zmogljivostih med evropskimi državami in ZDA in različno razumevanje njihove uporabe (Gompert v Lindstrom, 2003: 49). V času hladne vojne, ko je bilo vse podrejeno kolektivni obrambi, so ZDA imele večino strateških zmogljivosti in sredstev za poveljevanje in nadzor. Evropske države so večinoma zagotavljale vojake in oborožitvene sisteme za bolj statično, teritorialno obrambo, ki so postali manj primerni za uporabo v spremenjenih varnostnih razmerah. Dokaz za to so operacije na Kosovu, Afganistanu in Iraku, kjer glavno breme so nosile oziroma še nosijo enote oboroženih sil ZDA. Danes naj bi bilo splošno znano, da je samo 10% ameriških sil popolnoma interoperabilnih z enotami evropskih zaveznic (Missiroli v Lindstrom, 2003: 77-78). Za povečanje interoperabilnosti bodo morale evropske države vložiti več sredstev v izboljšanje zmogljivosti za vojskovanje na oddaljenih območjih in se prilagoditi konceptu omrežnocentričnega vojskovanja (Gompert v Lindstrom, 2003: 73).

Evropske države bodo morale izboljšati svoje zmogljivosti na področju C4ISTAR³², hitrega prevoza enot po zraku in morju, zadostne zaščite enot, onemogočanja nasprotnikove zračne obrambe, natančno vodenih izstrelkov in bojnega iskanja in reševanja. V nasprotnem primeru bodo težko opravljale vojaške operacije višje intenzivnosti. Evropska sposobnost vojaškega delovanja se zmanjšuje z višanjem intenzivnosti vojskovanja, z oddaljenostjo od Evrope in s časom trajanja operacije (Lindley-French in Aligieri, 2004: 29).

Graf 5.2: Prikaz vojaške sposobnosti držav EU in ZDA glede na intenzivnost konflikta

Vir: Lindley-French in Aligieri, 2004: 68.

Zgornji graf prikazuje vojaško sposobnost ZDA in evropskih držav glede na intenzivnost vojskovanja, ki je ocenjena na skali od 1 do 10. Celotni spekter

³² Command, control, communications, computers, intelligence, surveillance, target acquisition, reconnaissance – Poveljevanje, nadzor, komunikacija, računalniki, obveščevalna dejavnost, opazovanje, določanje ciljev, izvidovanje.

operacij lahko izvajajo samo oborožene sile ZDA, saj popolno vojskovanje pomeni uporabo C4ISTAR, informacij pridobljenih s pomočjo satelitov, učinkovito povezanost od določitve cilje do delovanja in jedrsko zastraševanje. ZDA se najbolj približata VB in Francija, saj lahko sodelujeta v vojskovanju, ki zahteva uporabo specialnih enot, nadzor nad morjem, zračno podporo, uporabo zračnih tankerjev, strateškega prevoza, vodenih izstrelkov in zaščito pred balističnimi izstrelki. Pogojno se državama lahko pridruži tudi Nemčija, ki je sposobna sodelovati pri izvajanju nalog srednje intenzivnosti skupaj z Italijo, Nizozemsko, Španijo, Avstrijo, Belgijo, Dansko, Grčijo, Portugalsko, Švedsko in novima članicama EU - Češko in Poljsko. Vse ostale države lahko učinkovito sodelujejo le v operacijah nizke intenzivnosti, za katere so dovolj redne kopenske sile (Lindley-French in Aligieri, 2004: 68).

5.3 Zmogljivosti za civilno krizno upravljanje

5.3.1 Policijske enote

EU poleg vojaškega kriznega upravljanja razvija tudi civilni del, ki ključen pri stabilizaciji in obnovi kriznega območja. Pomemben del so policijske enote za hitro posredovanje, ki:

- opravljajo policijske naloge;
- svetujejo, nudijo pomoč in urijo policijske enote domače države;
- nadomeščajo lokalne policijske enote.

EU naj bi imela na voljo 5.000 policistov, od tega 1.400 pripravljenih za napotitev v 30 dneh (Splet 13). Cilj je bil presežen, saj ima EU na voljo že 5761 policistov (Splet 14). EU danes vodi policijski misiji: EUPM v BiH in EUPOL »Kinshasa« v Kongu.

Nato nima pravih policijskih enot, vendar lahko njegove enote (vojaška policija) na kriznih žariščih začasno nadomeščajo lokalno policijo. Naloge (iskanje vojnih zločincev, preprečevanje trgovine z ljudmi in orožjem, protiterorizem), ki jih opravljajo Natovi pripadniki v BiH, so v temeljih policijske naloge.

5.3.2 Pravosodni organi

Delovanje policije nima učinka, če ni vzpostavljenega delujočega pravosodnega sistema. EU ima za pomoč pri vzpostavitvi pravosodnega sistema na voljo 631 strokovnjakov iz vrst pravosodnih organov (tožilcev, sodnikov, paznikov). Prvotni cilj je bil 300 oseb (Splet 13 in 14). Trenutno poteka misija v pomoč Iraku (Splet 16).

5.3.3 Upravni organi

Pri vzpostavitvi administrativnega sistema v državah, kjer se izvaja operacija kriznega upravljanja, ima EU na voljo 562 strokovnjakov na upravnem področju, ki nudijo pomoč prizadetim državam (Splet 14).

5.3.4 Civilna zaščita

Na področju civilne zaščite ima EU na voljo dve do tri skupine po deset strokovnjakov za oceno škode in/ali koordinacijo pomoči, ki so na voljo v treh do sedmih urah. Za pomoč na kriznem območju ima na voljo ekipe, ki sestavljajo do 2.000 oseb (Splet 13). Skupaj ima na voljo skoraj 5.000 oseb (Splet 14).

Področje civilne zaščite je razvil tudi Nato. Leta 1998 je bil ustanovljen Evro-atlantski koordinacijski center za odziv na nesreče, ki je namenjen koordinaciji pomoči prizadetim območjem držav članic ali partneric. Ustanovljena je tudi enota za pomoč prizadetim območjem, ki jo sestavijo članice ali partnerice (Splet 15). Posebna pozornost Nata je posvečena načrtovanju ukrepov za zaščito prebivalstva v primerih napada z orožjem za množično uničevanje.

6. NATO IN EU V OPERACIJAH KRIZNEGA UPRAVLJANJA V NEKDANJI JUGOSLAVIJI

6.1 Bosna in Hercegovina

6.1.1 Intervencija mednarodne skupnosti v BiH

Mednarodna skupnost ni bila pripravljena na obseg konflikta, ki se je začel aprila 1992 v BiH. Sprva se je odzvala z gospodarskimi sankcijami proti Zvezni republiki Jugoslaviji, da bi ustavili vmešavanje Jugoslovanske ljudske armade v konflikt v BiH in njeno pomoč bosanskim Srbom (Splet 17). Zaradi vse večje nevarnosti humanitarne katastrofe je OZN junija 1992 razširila misijo UNPROFOR iz Hrvaške v BiH. Sprva je bila naloga UNPROFOR-ja nadzor in zagotovitev varnosti sarajevskega letališča ter razdeljevanje humanitarne pomoči, kasneje pa se je mandat razširil tudi na zagotavljanje varnosti konvojev s humanitarno pomočjo v celotni BiH, nadzor nad prepovedjo letenja nad BiH (v sodelovanju z Natom) in zaščito varnih območij pod okriljem OZN (Grizold, 1999: 53). Mandat UNPROFOR-ju ni dovoljeval poseganja v konflikt, uporaba orožja je bila dovoljena le v primeru samoobrambe, zato ni mogel vplivati na potek vojne, ampak je lahko le omilil njene posledice. Diplomatske pobude predstavnikov EU in OZN za rešitev konflikta niso bile uspešne, saj so bili cilji preveč ambiciozno zastavljeni glede na sredstva, ki jih je bila mednarodna skupnost pripravljena uporabiti (Splet 17).

Napadi letal Nata na srbske položaje v avgustu in septembru 1995 so ustvarili razmere za ustavitev spopadov. Kombinacija političnih pritiskov in uporaba vojaških sredstev je prisila sprte strani, da so novembra 1995 sprejele Daytonski mirovni načrt³³. Nadzor nad izpolnjevanjem določil iz sporazuma je prevzel Nato, ki je v BiH razmestil 60.000 vojakov v okviru misije IFOR. Glavna naloga misije je bila zagotoviti konec vseh sovražnosti in ločiti oborožene sile Federacije BiH in

³³ Mirovni sporazum so sprte strani podpisale 14.12.1995 v Parizu.

Republike Srbske. Po enoletnem mandatu je IFOR zamenjal SFOR, ki je trajal do konca leta 2004, ko je Nato predal vodenje mirovne operacije EU.

6.1.2 Vzpostavitev sodelovanja med ZEU in Natom ter EU in ZEU pri reševanju krize v BiH

Spopadi v BiH so se začeli v času začetka transformacije Nata in v času ustanavljanja EU. Neuspešna prizadevanja EU³⁴ za ustavitev vojne v BiH so bila slaba popotnica za razvoj SZVP, saj članice EU niso bile sposobne zagotoviti enotnosti, odločnosti in sredstev s katerimi bi se lahko učinkovito spopadle s tamkajšnjo krizo (Lehne, 2004: 111). Rezultat izključno diplomatskih prizadevanj EU je potrdil tezo Friderika Velikega, da je diplomacija brez orožja, kot glasba brez glasbil. Posledica neučinkovitega delovanja EU v BiH je bila odločitev članic, da bodo SZVP podkrepile tudi z vojaško dimenzijo (Hochleitner, 2000: 9).

Osrednjo vlogo pri reševanju krize je prevzela OZN. Izvajanje resolucij VS OZN je postalo predmet tekmovanja med Natom in ZEU. Z uvedbo sankcij proti ZRJ sta obe organizaciji sklenili, da bosta poslali potrebne sile za nadzor nad izvajanjem sankcij v Jadranskem morju. Učinkovit nadzor sta lahko zagotovili le s sodelovanjem med organizacija, ki ga je bilo težko vzpostaviti, saj ZEU ni imela vojaških institucij. Koordiniranje sta vzpostavili preko italijanskega poveljstva mornarice. Z zaostrovanjem sankcij proti ZRJ pa je koordiniranje prevzelo Natovo poveljstvo Jug (AFSOUTH). Kljub začetni tekmovalnosti se je vzpostavilo dobro sodelovanje med obema organizacija, ki je zagotavljalo učinkovito izvajanje sankcij (van Eekelen, 1998: 153-156).

Praktično sodelovanje med EU in ZEU se je vzpostavilo šele tik pred začetkom veljavnosti Maastrichtske pogodbe, ko je Svet ministrov ES zaprosil ZEU za pomoč pri organizaciji civilne uprave v Mostarju pod okriljem EU. ZEU je bila zadolžena za organizacijo policijskih sil, ki so imele sprva nalogo nadzora nad

³⁴ Do 1.11.1993 so evropske države delovale kot članice ES, kasneje pa kot članice EU.

premirjem med bošnjaško in hrvaško stranjo, kasneje pa so usmerjale vzpostavitev skupnih policijskih enot (WEU, 1995: 16).

6.1.3 Ustavitev spopadov in »evropeizacija« kriznega upravljanja v BiH

Ustavitev spopadov v BiH je bila možna šele z vključitvijo Nata, ki je imel na voljo vojaške zmogljivosti za učinkovito posredovanje, s katerimi je odvrnil sprte strani od nadaljevanja oboroženih spopadov in jih prisilil k pogajanjem. Po sklenitvi Daytonskega sporazuma je prevzel odgovornost za nadzor nad izpolnjevanjem določil iz sporazuma. IFOR je bila prva Natova operacija ohranjanja miru, skupaj s SFOR-jem pa sta bila del procesa preoblikovanja Nata.

Hkrati z zmanjševanjem števila pripadnikov Natovih sil v BiH iz IFOR-jevih 60.000 na okoli 7.000 vojakov SFOR-ja³⁵ ob koncu leta 2004 (Splet 18) se je počasi povečeval tudi odstotek vojakov iz držav članic EU. S tem sta Nato in EU poskrbela za nemoteno delovanje sil med prenosom pristojnosti na EU, ki je skrb za stabilizacijo BiH prevzela EU 2.12.2004. Z operacijo Althea bo EU pomagala BiH pri stabilizaciji in reformah, ki so potrebne za približevanje evro-atlantskim integracijam. Altheo izvajajo enote EUFOR-ja, ki je sestavljen iz 7.000 vojakov 22 držav EU ter 11 držav nečlanic. Operacija temelji na dogovoru »Berlin plus« za dostop EU do sredstev Nata. Operativni poveljnik je DSACEUR Nata. Vzpostavljeno je stalno posvetovanje med institucijami EU in Nata. EU preko PVO in predsednika vojaškega odbora EU stalno poroča zvezi Natu o delovanju operacije (Splet 19). Althea je prenos dogovora »Berlin plus« s papirja v prakso.

³⁵ Leta 1999 je SFOR sestavljalo 33.000, leta 2002 pa 16.000 vojakov (Splet 18).

6.2 Makedonija

6.2.1 Preventivna namestitvev mednarodnih sil

Republika Makedonija je svojo neodvisnost razglasila septembra 1991. Neurejena meja z ZRJ ter konflikti v BiH in na Hrvaškem so predstavljali grožnjo tudi varnosti Makedonije. Decembra 1992 je OZN na prošnjo makedonskega predsednika razporedil enote UNPROFOR-ja. Enote so bile razporejene ob meji z ZRJ z nalogo opazovanja in poročanja o morebitnih grožnjah varnosti Makedonije. UNPROFOR so junija 1993 okrepile tudi enote ameriške vojske, ki so bile prvič razporejene ozemlju bivše Jugoslavije (Grizold, 1999: 54).

UNPROFOR je 31.3.1995 zamenjal UNPREDEP z enakimi nalogami in praktično enako sestavo kot njegov predhodnik. Mandat UNPREDEP-a je trajal do konec februarja 1999, ko mu VS OZN zaradi veta Kitajske ni podaljšal mandata. (Splet 20).

UNPROFOR in njegov naslednik UNPREDEP sta predstavljala prvo preventivno namestitvev sil OZN na ozemlju katerekoli države. OZN je uspelo preprečiti širitev konflikta v bivši Jugoslaviji na ozemlje Makedonije in v najslabšem primeru tudi na Albanijo, Bolgarijo, Grčijo in Turčijo.

6.2.2 Medetnični konflikt v Makedoniji in posredovanje Nata

Konflikt na Kosovu je vplival na razmerje med etničnimi skupinami v Makedoniji. Pojavila so se nasprotja med večinskim makedonskim prebivalstvom in albansko manjšino. Med marcem in junijem 2001 je prišlo do oboroženih spopadov med albansko Nacionalno osvobodilno vojsko in vladnimi silami. Na prošnjo makedonske vlade je vlogo posrednika prevzel Nato, ki mu je s pomočjo EU in OVSE uspelo preprečiti nadaljnje spopade in doseči podpis Ohridskega sporazuma 13.8.2001 (Nato, 2005:7). Po podpisu sporazuma je Nato v

Makedonijo poslal okoli 3.500 vojakov³⁶ z nalogo razorožiti Nacionalno osvobodilno vojsko in uničiti zaseženo orožje. Na prošnjo makedonskih oblasti je podaljšal svojo navzočnost v Makedoniji. Z operacijama Jantarjeva lisica (23.9.2001 – 15.12.2002) in Zavezniška harmonija (16.12.2002 – 31.3.2003) je zagotovil zaščito in pomoč mednarodnim opazovalcem in pomagal makedonskim institucijam pri ponovni vzpostavitvi oblasti nad celotnim ozemljem (Splet 21).

6.2.3 Prenos kriznega upravljanja v Makedoniji na EU

Operacija Concordia, ki se je začela 31.3.2003, je prva vojaška operacija kriznega upravljanja EU in prva operacija, ki jo je EU prevzela od Nata, da bi zagotovila kontinuirano izvajanje nadzora nad izpolnjevanjem določil iz Ohridskega sporazuma. Operacija je prvi primer EU operacije z uporabo sredstev in zmogljivosti Nata na podlagi dogovora »Berlin plus«. Operacijo je vodil DSACEUR iz SHAPE v Belgiji preko južnega poveljstva zavezništva v Neaplju. Concordia je pomenila začetek vojaškega kriznega upravljanja EU na Zahodnem Balkanu. Za prenos operacije sta morala EU in Nato podpisati Sporazum o varnosti informacij, edini pravni dokument med organizacijama, ki opredeljuje postopke sodelovanja pri izmenjavi zaupnih podatkov. Operacija je bila zaključena 15.12.2003. EU jo je nadomestila s policijsko operacijo Proxima, ki se je zaključila 14.12.2005. V Makedoniji je trenutno 30 policijskih svetovalcev EUPAT, ki naj bi makedonskim oblastem pomagali vzpostaviti policijsko organizacijo po evropskih standardih.

³⁶ Operacija Nujna žetev

6.3 Kosovo

6.3.1 Operacija Zavezniška sila

Kosovo, kjer je večina prebivalstva albanskega rodu, je v času SFR Jugoslavije imelo status avtonomne pokrajine. Srbski predsednik Slobodan Milošević je leta 1989 izvedel centralizacijo in Kosovu, z novo ustavo leta 1990, odvzel pravico do avtonomnosti. Albanci so se temu uprli in srbska policija je odgovorila s silo. Intenzivnost spopadov je narasla v letu 1998, ko je prišlo do množičnih spopadov med srbsko policijo in albansko osvobodilno armado. Kljub vsem naporom mednarodne skupnosti sprti strani nista dosegli sporazuma. Nasilje srbske vojske in policije se je še stopnjevalo, zato je Nato zagrozil z letalskimi napadi na srbske cilje. Srbska stran se ni odzvala na ultimāt, zato je 23.3.1999 generalni sekretar Nata naznanil začetek operacije Zavezniška sila (Splet 22).

Letalska operacija Zavezniška sila je bil sestavljena iz treh faz:

1. vzpostavitev nadzora zračnega prostora nad Kosovom in Srbijo z onesposobitvijo srbske zračne obrambe in zmanjšanje srbskih zmogljivosti za poveljevanje in nadzor;
2. napad na vojaške cilje na Kosovu in srbske okrepitve južno od 44. vzporednika;
3. razširitev zračnih operacij z napadi na vojaške cilje na ozemlju celotne ZRJ (Peters in dr., 2001: 16).

Zavezniki so predvidevali, da bo zadoščala le izvedba prve faze, saj bodo srbske oblasti popustile pod pritiski ter sprejele Natove zahteve. Toda Nato je potreboval kar 79 dni zračnih napadov, da je dosegel svoj cilj. V tem času je bilo:

- v operaciji udeleženih 13 držav članic Nata;
- 80% vseh letal je bilo ameriških;
- opravljenih 38.000 letov (29.000 letalstvo ZDA) od tega 10.484 napadov na cilje, ki jih je večinoma opravilo ameriško letalstvo, saj sta bila samo

- francosko in britansko letalstvo opremljeni z natančno vodenimi izstrelki ter le francosko je bilo sposobno napadati tudi ponoči;
- 90% C³I (poveljevanje, komunikacija, nadzor in obveščevalna dejavnost) opravljenih s strani ZDA;
 - 35 ameriških in 2 francoska satelita (Lewis v Krunić, 2000: 360 in splet 22).

Operacija je bila ocenjena kot uspešna, vendar je nakazala velike razlike med zaveznici. ZDA so prevzele večino bremena za izvedbo operacije, saj evropske države niso imele potrebnih zmogljivosti za učinkovito delovanje. Primanjkovalo jim je predvsem modernega vodenega orožja in zmogljivosti za delovanje v vseh vremenskih pogojih. ZDA so tako imele tudi osrednjo vlogo pri odločitvah o vrsti zmogljivosti in načinu njihove uporabe. Pri uporabi visokotehnoloških oborožitvenih sistemov so delovale samostojno brez posvetovanja z zaveznici (Peters in dr., 2001: 55). Kljub temu pa ZDA niso bile zadovoljne z vodenjem operacije, saj so za večino ciljev, ki so bili določeni naknadno, morale pridobiti soglasje zaveznic, kar je upočasnilo tempo operacije. S tem je za ZDA Nato izgubil del njegove vrednosti (Haine, 2004: 136)

Dominacija ZDA v operaciji je jasno pokazala slabosti oboroženih sil evropskih zaveznic, ki so za večjo učinkovitost morale sprejeti naslednje ukrepe:

- posodobitev oboroženih sil v zmogljive, mobilne in vzdržljive enote;
- integracija letalskih in kopenskih sil;
- razvoj oboroženih sil članic in kandidatk za vstop v EU v okviru Pobude za obrambne zmogljivosti;
- institucionalni razvoj EVOI in vzpostavitev formalnih vezi med EU in Natom (Peters in dr., 2001: 100-101).

6.3.2 Sile za Kosovo (KFOR)

Posredovanje Nata v ZRJ je bilo osredotočeno izključno na operacije vojnega letalstva, saj je kopenskemu nasprotovala tudi ameriška vlada. S trajanjem

letalske operacije se je povečevala nujnost vključitve kopenskih sil, ki bi povečale pritisk na srbsko oblast. Nato je med drugim predvideval tudi možnost zasedbe ZRJ s kopenskimi silami. Po končanju letalskih spopadov in sporazumu med Natom in jugoslovansko vojsko je Nato na Kosovo poslal okoli 50.000 vojakov z nalogo ohranjanja miru in pomoč civilni upravi OZN, ki je prevzela odgovornost za upravljanje Kosova (Splet 23). KFOR sestavljajo večinoma (90%) pripadniki kopenskih sil evropskih držav (Haine, 2004: 143). Nadaljnji potek dogodkov je odvisen predvsem od rezultata pogajanj o prihodnjem statusu Kosova. EU je že začela z načrtovanjem operacije civilnega kriznega upravljanja (Presidency Report on ESDP) in na podlagi modela sodelovanja Nata in EU v BiH je pričakovati, da bo kasneje prevzela tudi skrb za vojaški del kriznega upravljanja.

7. SKLEP

Razvoj odnosa med Natom in EU je najlažje opredeliti kot vzpostavljanje ustreznega razmerja med osrednjo vlogo Nata v evro-atlantski varnostni arhitekturi in samostojnostjo EU pri zagotavljanju evropske varnosti. Analiza vlog Nata in EU v obdobju hladne vojne je pokazala, da si je Nato v tem času ustvaril »monopol« pri vprašanih evropske varnosti, saj je bila transatlantska vez edini mehanizem, ki je dal zahodnoevropskim državam potrebna varnostna zagotovila. Referenca uspešnega zavezništva z izdelano civilno in vojaško strukturo ter temu primernimi sredstvi in zmogljivostmi je Natu omogočila, ob prilagajanju novim varnostnim razmeram, ohraniti osrednjo vlogo v evropski varnosti tudi po koncu hladne vojne. Ustanovitev EU je evropskim državam ponudila alternativo Natu, vendar ni imela primernih institucionalnih in vojaških zmogljivosti, da bi se lahko ustrezno odzvala na nove varnostne grožnje. Šele s kompromisom med »evropsko« Francijo in »atlantsko« VB je prišlo do dejanske odločitve, da EU potrebuje avtonomne zmogljivosti za izvajanje operacij kriznega upravljanja. Vendar pa je bila avtonomnost EU omejena z interesi Nata, saj bi EU vodila le operacijo kriznega upravljanja, ko Nato kot celota ne bi sodeloval. S tem je bila že na samem začetku vzpostavljanja varnostne prvine EU poudarjena osrednja vloga Nata v evropski varnostni arhitekturi. Na podlagi teh izhodišč so članice EU vzpostavile EVOP in institucionalne zmogljivosti. Nato je pozdravil odločitev EU in ji ponudil sodelovanje na podlagi berlinskih mehanizmov, ki sta jih razvila z ZEU. S tem bi EU pridobila sredstva in zmogljivosti za načrtovanje, vodenje in izvajanje operacij kriznega upravljanja, v katerih Nato kot celota ne bi sodeloval, organizaciji pa bi se izognili nepotrebnemu tekmovanju in podvajanju zmogljivosti. Nato je sodelovanje pogojeval s priznanjem njegove osrednje vloge pri zagotavljanju evropske varnosti in večjo vlogo članic Nata pri odločitvah EVOP. Po dolgotrajnih pogajanjih sta EU in Nato predstavila Deklaracijo o EVOP, s katero sta načelno uredila medsebojna razmerja. V deklaraciji sta poudarila osrednjo vlogo Nata pri kolektivni obrambi njegovih članic in pomembno vlogo pri kriznem upravljanju. Pomen EVOP naj bi bil predvsem v

širitvi mehanizmov za krizno upravljanje in preprečevanje konfliktov ter izboljšanje zmogljivosti za operacije, ko Nato kot celota ne bo sodeloval. Poudarjen je bil pomen Nata kot osrednjega nosilca evropske varnosti, EU pa naj bi delovala le takrat, ko Nato ne bi imel interesa. Formulacija »ko Nato kot celota ne bo sodeloval« postavlja EU v podrejen položaj, saj s tem Nato pridobi pravico, da prvi odloča o odgovoru na določeno krizo, kar kaže na neuravnoteženost med avtonomnostjo odločanja in interesom obeh organizacij. Interes Nata je namreč postavljen nad avtonomnost odločanja EU. Natova prednost pri odločanju še vedno ostaja sporno vprašanje v odnosih med organizacijama. Tudi dogovor »Berlin plus«, ki ureja sodelovanje med organizacijama pri kriznem upravljanju, postavlja Nato v osrednjo vlogo. Dogovor omogoča EU dostop do sredstev in zmogljivosti Nata, vendar mora to s konsenzom potrditi NAC in lahko se zgodi, da določena članica zaradi lastnih interesov prepreči EU dostop do sredstev in zmogljivosti, ki bodo ekskluzivno v Natovi pristojnosti ter tako onemogoči izvajanje operacije kriznega upravljanja. Navedeno me je prepričalo, da je EU v podrejenem položaju nasproti Natu, in da sodelovanje ni bilo vzpostavljeno na ravni dveh enakovrednih partnerjev, zato lahko *prvo hipotezo v celoti zavrnem*.

Struktura in opremljenost evropskih oboroženih sil ob splošnem trendu zmanjševanja izdatkov za obrambo po koncu hladne vojne nista zagotavljali ustreznih zmogljivosti za delovanje v operacijah kriznega upravljanja na področju nekdanje Jugoslavije, saj so bile evropske oborožene sile še vedno prilagojene zahtevam kolektivne obrambe iz obdobja hladne vojne. Nujnosti preoblikovanja oboroženih sil so se evropske države dokončno zavedle šele po Natovi operaciji »Zavezniška sila« na Kosovu in v ZRJ, saj je bil njihov prispevek v operaciji marginalen, njihove sile pa popolnoma inferiorne v primerjavi z ameriškimi. Evropski svet je v Helsinkih sprejel odločitev o ustanovitvi ERRF, ki naj bi bile do leta 2003 sposobne opravljati operacije kriznega upravljanja tako imenovane »peterburške naloge«. EU je leta 2003 razglasila njihovo operativnost ob nekaterih omejitvah, končni cilji pa še danes niso doseženi. Predvsem se pojavljajo težave na področjih, ki zahtevajo velike investicije kot so: zagotavljanje

strateškega transporta sil (zračnega in pomorskega), C4I STAR, natančno vodenih izstrelkov, zaščita enot in onemogočanje nasprotnikove zračne obrambe. Po raziskavi avtorjev »venusbergške« skupine sta, poleg ZDA, samo Francija in VB sposobni razvitega vojskovanja na večji oddaljenosti, pogojno pa se jima lahko pridružijo še določene države (Nemčija, Italija, Nizozemska, Španija, Švedska, Portugalska). Problem kakovostnih sil za hitro posredovanje bo EU poskušala rešiti s cilji razvoja zmogljivosti do leta 2010, ki jih je junija 2004 potrdil Evropski svet. V skladu s cilji je EU sprejela koncept EUBG, manjših in mobilnih odzivnih sil, ki temeljijo na kakovosti in ne količini. Prve enote naj bi bile operativne predvidoma do konca leta 2007. Za pospešitev razvoja evropskih zmogljivosti so države EU ustanovile EDA, ki naj bi izboljšala pogoje za sodelovanje pri oboroževanju. EU si je zadala ambiciozne cilje, vendar ni zagotovil, da jih bodo njene članice sposobne izvesti, saj je bilo v zadnjem četrtletju od 64 identificiranih področij pomanjkljivosti vojaških zmogljivosti odpravljenih le 7. Za 34 področij potekajo projekti ali pobude za odpravo pomanjkljivosti, vendar obstaja problem zadostnega financiranja. Analiza obrambnih izdatkov držav članic EU je pokazala, da članice EU niso bistveno spremenile načina porabe obrambnih proračunov. Odstotek BDP članic EU za obrambne namene znaša 1,7 % in ostaja na enaki ravni. Največja težava pa je kakovost porabe teh sredstev, saj se večino (77 %) porabi za osebje in le 23 % za opremo. V primerjavi z EU pa so ZDA leta 2003 namenile le 56 % za osebje in kar 44 % za opremo. Cilj ZDA je postopna vzpostavitev razmerja 50 % za osebje in 50 % za opremo. Evropske države prepočasi posodablajo svoje oborožene sile, saj podatki o deležu sredstev na vojaka, namenjenih za modernizacijo kažejo, da od članic EU le VB sledi ZDA, ostale pa namenjajo za modernizacijo manj kot polovico deleža investicij ZDA. Kazalci porabe obrambnih sredstev predstavljajo upravičen dvom v izvedljivost evropskih ciljev do leta 2010. Ob dejstvu, da EU poleg vojaških zmogljivosti razvija tudi civilne, je težko verjeti, da bodo članice EU lahko zagotovile dovolj finančnih sredstev in EU omogočile, da bo do leta 2010 sposobna samostojno izvajati celoten spekter operacij kriznega upravljanja. Na podlagi podatkov analize obrambnih izdatkov in primerjave

zmogljivosti med EU in Natom menim, da bo EU pri vodenju zahtevnejših vojaških operacij kriznega upravljanja še kar nekaj časa odvisna od sredstev in zmogljivosti Nata. Z zgoraj navedenimi razlogi *v celoti potrjujem drugo hipotezo.*

Novonastale države na ozemlju nekdanje Jugoslavije niso znale vzpostaviti medsebojnih odnosov po mirni poti in dezintegracija večnacionalne države je prinesla vrsto vojn in krvavega nasilja. EU je v zanosu novo oblikovane SZVP poskušala s tako imenovanimi »mehkimi« (ekonomskimi, političnimi, diplomatskimi) sredstvi pripraviti sprte strani k ustavitvi spopadov in mirnemu reševanju sporov. Kljub prizadevanju ji ni uspelo ustaviti vojne v BiH, saj bi diplomatska prizadevanja morala podkrepiti s konkretnimi vojaškimi zmogljivostmi, ki pa jih ni imela. Spopade je prav z uporabo vojaških sredstev uspelo ustaviti Natu. Članice EU so sklenile, da EU potrebuje varnostno sestavino, ki bo podprla SZVP. V ta namen je EU je okrepila sodelovanje z ZEU in jo kasneje tudi integrirala. Še pomembnejši premik pri oblikovanju varnostne sestavine EU pa je pomenila operacija Nata proti ZRJ, ko se je pokazalo dejansko stanje evropskih oboroženih sil, ki so odigrale marginalno vlogo, saj je izvedba operacije v veliki večini slonela na zmogljivostih ZDA. Nezmožnost evropskih sil za učinkovito delovanje je povzročila odločitev, da morajo evropske države v okviru EU razviti zmogljivosti, ki jim bodo omogočale izvajanje samostojnih operacij kriznega upravljanja in na Helsinškem vrhu EU so članice postavile cilje za oblikovanje ERRF. Tako so potrebe kriznega upravljanja v nekdanji Jugoslaviji postavljale konkretne parametre razvoja varnostne sestavine EU. Medtem je odgovornost za krizno upravljanje na območju nekdanje Jugoslavije prevzel Nato, čeprav vse članice (posebno ZDA) tam niso imele interesov. Šele z oblikovanjem potrebnih sredstev in zmogljivosti se je EU lahko spet vključila v krizno upravljanje, sprva s policijskimi silami v BiH, kasneje pa s prevzemom operacij Nata v Makedoniji in BiH. Za prenos operacij na EU sta se morali organizaciji dogovoriti o mehanizmih sodelovanja, saj je EU za vodenje vojaških operacij potrebovala določena sredstva in zmogljivosti Nata. To sta dosegli z dogovorom »Berlin plus«, ki je EU omogočil dostop do potrebnih

sredstev in zmogljivosti Nata. Na politični ravni sta organizaciji vzpostavili skupen pristop k reševanju vprašanj Zahodnega Balkana, ki jima omogoča koordinirano sodelovanje pri stabilizaciji in obnovi kriznih območij v nekdanji Jugoslaviji. Mehanizmi sodelovanja med EU in Natom pri kriznem upravljanju so bili oblikovani v skladu z dejanskimi potrebami kriznega upravljanja v nekdanji Jugoslaviji in v okviru načel medsebojnega sodelovanja. V skladu z zgoraj navedenimi dejstvi menim, da obstaja vzorčno-posledična zveza med vojnami in krvavim nasiljem v državah nekdanje Jugoslavije in oblikovanjem varnostne sestavine EU ter razvojem njenega odnosa z Natom, zato *v celoti potrjujem tretjo hipotezo.*

Nato in EU sta uspešno odpravila glavne ovire za razvoj sodelovanja med organizacijama, vendar je raven sodelovanja obstala na začetni ravni. Menim, da bosta organizaciji morali poglobiti sodelovanje in vzpostaviti bolj enakovredno partnerstvo, ki bo omogočalo skupno sodelovanje pri odzivu na določeno krizo. Obramba pred sodobni viri ogrožanja zahteva širok izbor sredstev in zmogljivosti, ki jih organizaciji lahko zagotovita le s skupnim, koordiniranim delovanjem. Cilj razvoja odnosa med Natom in EU naj bi postalo vodenje skupnih, tako imenovanih kombiniranih operacij kriznega upravljanja, ki naj bi združevale uporabo civilnih in vojaških sredstev in zmogljivosti. Trenutni mehanizmi sodelovanja so preozko opredeljeni in enosmerni, saj v glavnem opredeljujejo dostop EU do Natovih sredstev in zmogljivosti, ne pa tudi obratno. Mehanizme sodelovanja bo treba prilagoditi novim varnostnim zahtevam, kar bo obema organizacijama omogočilo učinkovit odgovor na prihodnje krize.

Slovenija mora stremeti h krepitvi sodelovanja med Natom in EU, saj je članica obeh organizacij. Modernizacijo Slovenske vojske mora izpeljati tako, da bo, poleg izboljšanja lastne obrambne sposobnosti, prispevala tudi h krepitvi zmogljivosti Nata in EU, prihajajoče predsedovanje EU pa izkoristiti za spodbujanje dialoga med organizacijama.

8. SEZNAM VIROV

SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

- Aybet, Gulnur (1997): *The Dynamics of European Security Cooperation, 1945-91*. London: Macmillan Press Ltd.
- Benko, Vlado (1987): *Mednarodni odnosi*. Maribor: Založba Obzorja.
- Burwell, Frances G., David C. Gompert, Leslie S. Lebl, Jan M. Lodal, Walter B. Slocombe (2006): *Transatlantic Transformation: Building a NATO-EU Security Architecture*. Washington: The Atlantic Council of the United States.
- Cohen, Richard in Michael Mihalka (2001): *Cooperative security: New Horizons for International Order*. The Marshall Center papers, 3. Garmisch-Partenkirchen: George C. Marshall Center, European Center for Security Studies.
- Grizold, Anton (1999): *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, Anton (2005): *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hochleitner, Erich (2000): *The EU: Providing Common Security*. Connections Publications Athena Papers 10/00. Garmisch-Partenkirchen: Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Institutes.
- Hunter, Robert Edwards (2002): *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion - or Competitor?* Santa Monica: RAND.
- Knutsen, Torbjorn L. (2001): *Vzpon in propad svetovnih redov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Lenzi, Guido (ur.) (1998): *WEU at fifty*. Paris: The Institute for Security Studies of Western European Union.
- Lindley-French, Julian in Franco Algieri (2004): *A European Defence Strategy*. Guetersloh: Bertelsmann Foundation.

- Lindley-French, Julian (2005): *A strategic ESDP?* Background Briefing. Geneva: Geneva Centre for Security Policy.
- Lindstrom, Gustav (ur.) (2003): *Shift or rift*. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- Lindstrom, Gustav (2005): *The Headline Goal*. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- Nato (2001): *NATO Handbook*. Brussels: NATO Office of Information and Press.
- Nato (2004): *Preoblikovani NATO*. Bruselj: Public Diplomacy Division.
- Nato (2005): *NATO Briefing: Bringing peace and stability to the Balkans*. Brussels: Public Diplomacy Division.
- Peters, John E., Stuart E. Johnson, Nora Bensahel, Timothy Liston in Traci Williams (2001): *European Contributions to Operation Allied Force: Implications for Transatlantic Cooperation*. Santa Monica: RAND.
- Prezelj, Iztok (2004): *Sistem kriznega menedžmenta v sodobni državi: doktorska disertacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Salmon, Trevor C. in Alistair J.K. Sheperd (2003): *Toward a European Army: a military power in the making?* London: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Schmitt, Burkard (2005): *European Capabilities Action Plan*. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- Trapans, Jan Arveds (2003): *Severnoatlansko zavezništvo včeraj in danes*. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije.
- van Eekelen, Willem (1998): *Debating European Security, 1948-1998*. Haag: Sdu Publishers.
- van Ham, Peter (2000): *Europe's New Defense Ambitions: Implications for NATO, the US, and Russia*. The Marshall Center papers 1. Garmisch-Partenkirchen: George C. Marshall Center, European Center for Security Studies.
- van Ham, Peter in Richard L. Kugler (2004): *Western Unity and Transatlantic Security Challenge*. The Marshall Center papers 4.

Garmisch-Partenkirchen: George C. Marshall Center, European Center for Security Studies.

- WEU (1995): *Western European Union, History, Structures, Prospects*. Brussels: WEU Press & Information Service.

ČLANKI V REVIJAH OZIROMA ZBORNIKIH

- Bebler, Anton (2000): EU ne bo vojaška velesila. *Evrobilten* (19), 8-10.
- Bebler, Anton (2004): Prelomno leto 2004. *Integracije* 1(1), 7-8.
- De Spiegeleire, Stephan (1999): The European Security and Defense Identity and NATO: Berlin and Beyond. V: Jopp, Mathias (ur.) in Ojanen, Hanna (ur.): *European security integration : implications for non-alignment and alliances*, 57-99. Paris: The Institute for Security Studies of Western European Union.
- Haine, Jean-Yves (2004): ESDP and NATO. V: Gnesotto, Nicole (ur.): *EU Security and Defence Policy, The first five years (1999-2004)*, 131-144. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- Krunić, Zoran (2000): Nekateri vidiki skupne zunanje, varnostne (in obrambne) politike evropske unije. *Varstvoslovje* 2(4), 356-365.
- Krunić, Zoran (2002): NATO in EU v novem tisočletju. *Slovenska uprava* 2(1), 37-39.
- Lachowski, Zdzislaw (2002): The military dimension of the European union. V: *SIPRI yearbook 2002: armaments, disarmaments and international security*, 151-173. Oxford: Oxford University Press.
- Lehne, Stefan (2004): Has the »Hour of Europe« come at last? The EU's strategy for Balkans. V: Batt, Judy (ur.): *The Western Balkans: moving on*. Chaillot Papers 70, 111-124. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- Lindley-French, Julian (2003): The ties that bind. *NATO Review* (3), 6-9.
- Masala, Carlo (2004): ESDP and NATO in the Wake of the Istanbul Summit. *Research Paper* (8), 5-8. Rome: NATO Defence College.

- Missiroli, Antonio (1999): Towards a European Security and Defense Identity? Record – State of Play – Prospects. V: Jopp, Mathias (ur.) in Ojanen, Hanna (ur.): *European security integration: implications for non-alignment and alliances*, 21-56. Paris: The Institute for Security Studies of Western European Union.
- Rotfeld, Adam Daniel (2000): Europe: the new transatlantic agenda. V: *SIPRI yearbook 2000: armaments, disarmaments and international security*, 181-201. Oxford: Oxford University Press.
- Rotfeld, Adam Daniel (2001): Europe: an emerging power. V: *SIPRI yearbook 2001: armaments, disarmaments and international security*, 175-207. Oxford: Oxford University Press.

SPLETNI VIRI

- Splet 1: Evropska unija (2003): *Vodič po Evropski uniji, Zgodovina EU*. Dostopno na http://www.evropskaunija.si/pages/evropska_unija/vodic/zgodovina_eu.html (18. julij 2005).
- Splet 2: Wikipedia (2005): *Cold War, Significant Documents*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Cold_War#Significant_documents (19. julij 2005).
- Splet 3: WEU (2005): *Western European Union*. Dostopno na <http://www.weu.int> (14. julij 2005).
- Splet 4: NATO (2005): *NATO – EU: A strategic partnership*. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-eu/eu-responsability.html> (19. julij 2005).
- Splet 5: NATO (2002): *NATO Handbook: Chapter 15: The Wider Institutional Framework for Security, The Western European Union (WEU)*. Dostopno na <http://www.Nato.int/docu/handbook/2001/hb1504.htm> (20. julij 2005).
- Splet 6: NATO (2002): *EU-NATO Declaration on ESDP*. Dostopno na <http://www.Nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> (20. julij 2005).

- Splet 7: NATO (2004): *NATO Topics: NATO – EU: A strategic partnership*. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-eu/policy.html> (20. julij 2005).
- Splet 8: NATO (2004): *The Istanbul Summit Media Guide: The NATO - EU strategic partnership*. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/presskit-en.pdf> (21. julij 2005).
- Splet 9: Monaco, Annalisa (2004): *NATO – EU Relations State of Play as the EU Takes Over Bosnia: Organisations Face a Crucial Window of Opportunity*. Dostopno na <http://www.basicint.org/update/NATO041207.htm> (4. avgust 2005).
- Splet 10: NATO (2002): *Prague Summit Declaration*. Dostopno na <http://www.Nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> (5. avgust 2005).
- Splet 11: NATO (2005): *The NATO Response Force – NRF*. Dostopno na http://www.Nato.int/shape/issues/shape_nrf/nrf_intro.htm (5. avgust 2005).
- Splet 12: NATO (2006): *The Nato Response Forces: At the centre of NATO Transformation*. Dostopno na <http://www.Nato.int/issues/nrf/index.html> (19. avgust 2006).
- Splet 13: The Council of EU (2005): *Civilian crisis management*. Dostopno na <http://ue.eu.int/showPage.asp?lang=SL&id=278&mode=g&name=> (10. avgust 2005).
- Splet 14: *Civilian Capabilities Commitment Conference 2004: Ministerial Declaration*. Dostopno na <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/COMMITMENT%20CONFERENCE%20MINISTERIAL%20DECLARATION%2022.11.04.pdf> (10. avgust 2005).
- Splet 15: NATO (2005): *NATO Topics: Crisis management: How did the policy evolve?* Dostopno na http://www.Nato.int/issues/crisis_management/evolution.htm (10. avgust 2005).
- Splet 16: The Council of EU (2005): *ESDP Operations*. Dostopno na <http://ue.eu.int/showPage.asp?id=268&lang=SL&mode=g> (15. avgust 2005).

- Splet 17: Adreatta, Fiilippo (1997): *The Bosnian War and the New World Order Failure and Success of International Intervention*. Dostopno na <http://www.iss-eu.org/occasion/occ01.html> (12. oktober 2005).
- Splet 18: NATO (2004): *SFOR Fact Sheet: SFOR Restructuring*. Dostopno na <http://www.Nato.int/sfor/factsheet/restruct/t040121a.htm> (3. november 2005).
- Splet 19: Lynch, Dov in Antonio Missiroli (2005): *ESDP operations*. Dostopno na <http://www.iss-eu.org/esdp/09-dvl-am.pdf> (18. avgust 2005).
- Splet 20: United Nations Department of Public Information (1999): *United Nations Peacekeeping Operation: UNPREDEP Mission Profile*. Dostopno na http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unpred_p.htm (10. januar 2006).
- Splet 21: NATO (2004): *NATO's Role in the former Yugoslav Republic of Macedonia*. Dostopno na <http://www.Nato.int/fyrom/home.htm> (12. januar 2006).
- Splet 22: NATO (2006): *NATO's Role in Kosovo*. Dostopno na <http://www.Nato.int/kosovo/kosovo.htm> (15. januar 2006).
- Splet 23: BBC News (1999): *Europe First deaths in K-for operation*. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/368180.stm> (20. januar 2006).
- Splet 24: EGF (2006): *European Gendarmerie Force: Mission – Tasks*. Dostopno na http://www.eurogendfor.org/mission_tasks.htm (15. februar 2006).

DOKUMENTI

- *Capabilities Improvement Chart I/2006*. Council of the European Union. Bruselj. Dostopno na http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/Applications/newsRoom/LoadDocument.asp?directory=en/esdp/&filename=89603.pdf (20. september 2006).

- *Document on EU-NATO Consultation, Planning and Operations*. European Council, December 2003. Dostopno na <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78414%20-%20EU-NATO%20Consultation,%20Planning%20and%20Operations.pdf> (11. december 2006)
- Evropska konvencija (2003): *Osnutek Pogodbe o Ustavi za Evropo*. Luksemburg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- (2005) *EU security and defence - Core documents 2004 - Volume V*. Chailiot Papers 75. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- Haine, Jaen-Yves (2003): *From Laeken to Copenhagen, European defence: core documents*. Chailiot Papers 57. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- Missiroli, Antonio (2003): *From Copenhagen to Brussels, European defence: Core documents*, Volume IV. Chailiot Papers 67. Paris: The European Union Institute for Security Studies.
- *Pogodba o Evropski Uniji*, podpisana 7. februarja 1992 v Maastrichtu. Dostopna na <http://eurlex.europa.eu/sl/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc> (20. oktober 2006).
- *Presidency Report on ESDP*. Council of the European Union. Bruselj, 12. junij 2006. Dostopno na http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/applications/newsroom/LoadDocument.asp?directory=en/esdp/&filename=90229.pdf (20. september 2006).
- Rutten, Maartje (2001): *From St-Malo to Nice, European defence: core documents*. Chailiot Papers 47. Paris: Institute for Security Studies Western European Union.
- Rutten, Maartje (2002): *From Nice to Laeken, European defence: core documents*. Chailiot Papers 51. Paris: The European Union Institute for Security Studies.

PODATKI

- Eurobarometer 64 (2006): *Public opinion in the European Union, Fieldwork: October – November 2005*. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_en.pdf (10. julij 2006).
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Dostopno na http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html (4. avgust 2006).

PRILOGE

Priloga A: Tabela obrambnih proračunov držav članic EU in Nata v milijonih konstantnih ameriških dolarjev (tečaj 2003) in obrambnih izdatkov v odstotkih BDP v letih 2001 – 2005

Država	Obrambni proračun v milijonih \$					Obrambni izdatki v odstotkih BDP			
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004
Belgija	3954	3834	3876	3947	3971	1,3	1,3	1,3	1,3
Češka	1619	1680	1843	1741	1791	1,9	2,0	2,0	1,8
Danska	3337	3297	3204	3225	3140	1,6	1,6	1,5	1,5
Estonija	124	148	171	181	173	1,6	1,7	1,9	1,8
Francija	43667	44564	45917	47177	46150	2,5	2,5	2,6	2,6
Grčija	7245	7111	7120	7712	8600	4,5	4,2	4,1	4,2
Italija	29201	29998	30242	30341	27196	2,0	2,1	2,1	2,0
Latvija	100	164	189	204	238	1,1	1,6	1,7	1,7
Litva	261	285	300	336	403	1,7	1,7	1,6	1,7
Luksemburg	211	221	231	245	295	0,8	0,8	0,9	0,9
Madžarska	1338	1304	1402	1297	1165	1,8	1,7	1,7	1,5
Nemčija	35432	35546	35055	33980	33187	1,5	1,5	1,4	1,4
Nizozemska	8246	8239	8356	8676	8732	1,6	1,6	1,6	1,7
Poljska	3925	3991	4334	4391	4258	2,0	2,0	2,1	2,0
Portugalska	3135	3223	3151	3371	3411	2,1	2,1	2,1	2,3
Slovaška	581	589	625	580	631	1,9	1,8	1,9	1,7
Slovenija	361	400	417	465	502	1,4	1,5	1,5	1,6
Španija	9555	9784	9691	10004	9898	1,2	1,2	1,1	1,1
Velika Britanija	41356	43212	48728	51088	48305	2,4	2,5	2,7	2,8
Avstrija	1940	1904	1987	1992	1957	0,8	0,8	0,8	0,8
Ciper	294	201	195	202	169	2,3	1,6	1,5	1,5
Finska	1886	1906	1976	2075	2107	1,2	1,2	1,2	1,2
Irska	1021	982	986	1010	997	0,8	0,7	0,7	0,7
Malta	33	33	34	36	35	0,7	0,7	0,7	0,8
Švedska	5490	5343	5306	4993	5105	1,9	1,8	1,8	1,6
Bolgarija	502	506	516	505	522	2,7	2,7	2,6	2,4
Islandija	nima					nima			
Kanada	9730	9781	9959	10338	10568	1,2	1,2	1,1	1,1
Norveška	3911	4699	4518	4632	4332	1,7	2,1	2,0	2,0
Romunija	1219	1212	1250	1349	1498	2,5	2,3	2,2	2,1
Turčija	10703	10108	9030	8212	8907	5,0	4,4	3,8	3,1
ZDA	324908	364819	415223	452559	478177	3,1	3,4	3,8	4,0

Vir: Podatki Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI),
http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html.

Priloga B: Tabela vojaških izdatkov za osebje in opremo članic Nata v milijonih konstantnih ameriških dolarjev (tečaj 2000) in prikaz razmerja med kategorijama z deležem opreme v odstotkih v letih 2000 – 2003

Država	Kategorija	Leto			
		2000	2001	2002	2003
Belgija	Osebje	2100	2097	2114	2167
	Oprema	185	218	210	157
	Delež opreme	8%	9%	9%	7%
Češka	Osebje	441	511	524	619
	Oprema	232	226	201	267
	Delež opreme	34%	31%	28%	30%
Danska	Osebje	1306	1330	1306	1274
	Oprema	353	426	339	457
	Delež opreme	21%	24%	21%	26%
Francija	Osebje	20421	20407	20882	20595
	Oprema	6377	6536	6575	7229
	Delež opreme	24%	24%	24%	26%
Nemčija	Osebje	17078	16619	16428	16422
	Oprema	3804	3865	3886	3807
	Delež opreme	18%	19%	19%	19%
Grčija	Osebje	3408	3413	3539	3615
	Oprema	972	811	685	664
	Delež opreme	22%	19%	16%	16%
Madžarska	Osebje	390	424	425	488
	Oprema	99	93	103	103
	Delež opreme	20%	18%	20%	17%
Italija	Osebje	15994	15947	16768	15340
	Oprema	3214	2273	2806	2635
	Delež opreme	17%	12%	14%	15%
Luksemburg	Osebje	97	110	113	122
	Oprema	6	19	33	30
	Delež opreme	6%	15%	23%	20%
Nizozemska	Osebje	3036	2933	3119	3169
	Oprema	1018	1018	967	1038
	Delež opreme	25%	26%	24%	25%
Poljska	Osebje	1897	1969	2028	2085
	Oprema	267	270	347	465
	Delež opreme	12%	12%	15%	18%
Portugalska	Osebje	1804	1855	1985	1847
	Oprema	141	122	97	168
	Delež opreme	7%	6%	5%	8%
Španija	Osebje	4476	4496	4532	4521
	Oprema	906	897	930	861
	Delež opreme	17%	17%	17%	16%

Država	Kategorija	Leto			
		2000	2001	2002	2003
VB	Osebjje	13633	14086	14689	14739
	Oprema	9181	8806	8660	8710
	Delež opreme	40%	38%	37%	37%
Norveška	Osebjje	1192	1149	1339	1324
	Oprema	568	623	838	716
	Delež opreme	32%	35%	38%	35%
Turčija	Osebjje	4506	4092	4469	4491
	Oprema	2828	3019	3071	3253
	Delež opreme	39%	42%	41%	42%
Kanada	Osebjje	3638	3712	3876	3686
	Oprema	1028	960	1194	1404
	Delež opreme	22%	21%	24%	28%
ZDA	Osebjje	113822	110120	123115	126656
	Oprema	66121	78072	93668	99183
	Delež opreme	37%	41%	43%	44%

Vir: Podatki Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI),
http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html.

Priloga C: Tabela deleža sredstev porabljenih za modernizacijo na vojaka glede na ZDA v odstotkih

Država	Delež
Poljska	6%
Češka	7%
Turčija	8%
Madžarska	9%
Belgija	10%
Luksemburg	11%
Španija	11%
Portugalska	12%
Grčija	14%
Italija	17%
Nemčija	21%
Danska	22%
Nizozemska	41%
Francija	42%
Norveška	46%
VB	95%
ZDA	100%

Vir: Lindley-French, 2005: 4.

Priloga D: Tabela vojaške sposobnosti držav EU in ZDA glede na intenzivnost konflikta

Država	Intenzivnost konflikta
Avstrija	5
Belgija	5
Danska	5
Finska	2
Francija	7
Nemčija	6
Grčija	5
Irska	1
Italija	6
Luksemburg	0
Nizozemska	7
Portugalska	6
Španija	7
Švedska	6
VB	8
Ciper	1
Češka	4
Estonija	1
Madžarska	2
Latvija	1
Litva	1
Malta	0
Poljska	4
Slovaška	2
Slovenija	2
ZDA	10

Vir: Lindley-French in Aligieri, 2004: 68.